

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Галузь знань

Спеціальність

ФІНАНСИ

07 «Управління та адміністрування»

072 «Фінанси, банківська справа і
страхування»

Форма навчання: Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему **«Платіжні послуги та їх роль у національній економіці України»**

здобувача Горбатюка Богдана Дмитровича

Науковий керівник: доктор, доцент, професор кафедри фінансів імені
Віктора Федосова Стеценко Б.С.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри фінансів імені Віктора Федосова:

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ	
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	7
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ	7
1.2 Поняття платіжних послуг. Види платіжних послуг, надавачі та користувачі платіжних послуг, платіжні інструменти та системи	7
1.2 Платіжні послуги на прикладі міжнародних платіжних систем та інструментів	22
РОЗДІЛ 2	30
СТАН РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	30
2.1 Історія становлення ринку платіжних послуг в Україні	30
2.2 Структура функціонування платіжних послуг в Україні.....	33
2.3 Аналіз показників функціонування платіжних послуг в Україні.....	36
РОЗДІЛ 3	46
ВПЛИВ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	46
3.1 Основні проблеми та виклики для функціонування платіжних послуг в Україні.	46
3.2 Організація функціонування платіжних послуг у поточних умовах (на прикладі комерційного банку – бази практики).....	49
3.3 Платіжні послуги, як необхідна умова функціонування та розвитку економіки.....	52
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність. У часи цифрової трансформації, яку зараз переживає людство, платіжні послуги відіграють важливу роль у створенні економічної стабільності, розвитку бізнесу, підвищенні фінансової включеності та забезпеченні інноваційного розвитку у фінансовій сфері.

Значення платіжних послуг полягає в тому, що вони дозволяють економічним агентам функціонувати більш ефективно та продуктивно в сучасному цифровому світі, відповідати їх запитам та потребам. Усі ці аспекти разом складають величезне значення платіжних послуг у сучасному світі, яке визначає їхню ключову роль у розвитку економіки, суспільства та технологій.

Дослідження впливу платіжних послуг на розвиток економіки важливе через покращення фінансової доступності, зручність міжнародних операцій, підтримку електронної торгівлі та малого бізнесу. Розвиток цих послуг також сприяє зменшенню тіньової економіки та створює умови для інновацій у фінтех індустрії, сприяючи загальній економічній стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність теми магістерської роботи забезпечила зацікавленість учених в галузі економіки, саме тому вона широко була висвітлена в науковій літературі. Стан платіжних послуг, як в Україні, так і загалом у світі, знаходять відображення у періодичних виданнях та монографії науковців Київського національного університету імені Вадима Гетьмана – Леонова Дмитра Анатолійовича, Львовчкіна С.В та Хоружого С.Г.

Дослідженню проблематики платіжних послуг в Україні присвячували свої роботи такі фахівці, як О.М. Калмикова, Р.П. Лісна, І.А. Манченко, С.А. Циганов та інші. Проблеми розвитку функціонування електронних платіжних систем досліджували Н. Байдукова, О. Вовчак, К. Пугачевська, Н.Федосенко, Г. Шпаргало. Теоретичні аспекти розвитку платіжних систем знайшли відображення в працях С. Маталки, В. Кравця, В. Міщенко, М. Никонова, Т. Смовженка, Л. Черчик.

Особливостями розвитку електронних платіжних систем в Україні також займається О.В. Поляниця, яка у своїй статті «Особливості розвитку електронних платіжних систем в Україні» проаналізувала, саме НСМЕП є перспективним розвитком для платіжних систем в Україні. Аналіз статистичних даних засвідчив наявність позитивної тенденції зростання, щодо платіжних карток, які перебувають в обігу. Дослідниця постановила, що етап розвитку в банківському секторі переживає деякі зміни в перебудові направлені на задоволення потреб учасників СЕП, здобуття високого рівня безпеки та надійності проведення міжбанківських переказів.

Сучасний стан і перспективи розвитку системи електронних платежів Національного банку України досліджували Аврамчук Л. А., Коркач І. В. У своєму дослідженні вони постановили, що інновації останніх років сприяли збільшенню питомої ваги безготівкових розрахунків платіжними картками у сфері торгівлі та послуг порівняно з розрахунками готівкою. Вони сконцентрувалися на тому аргументі, що розвиток технологій посприяв збільшенню надходжень у місцеві та державний бюджети за рахунок повнішого оподаткування суб'єктів господарювання та фізичних осіб.

На мою думку, дані дослідження є високоякісними, адже дійсно - за безготівкового обслуговування різко зменшуються можливості для приховування доходів, зменшуються зловживань у сфері торгівлі та послуг, знижуються витрати на касові операції, інкасацію, транспортування зберігання готівки.

Варто виокремити, що хоча праці дослідників є цілісними та необхідними, тематика платіжних послуг та їх ролі у розвитку національної економіки залишається мало досліджуваною. Будучи високотехнологічним напрямком, платіжні послуги потребують більше уваги, аналізу та вивчення.

Мета і завдання дослідження. Мета - є розкриття поняття платіжних послуг та дослідження їх функцій, ефективності впливу на розвиток національної економіки а також розробка рекомендацій щодо оптимальних стратегій підвищення якості платіжних послуг в Україні.

У рамках окресленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити поняття платіжних послуг, їх класифікацію;
- вивчити теоретичні особливості платіжних послуг в Україні;
- визначити функції, які виконують платіжні послуги;
- проаналізувати історію становлення платіжних послуг в Україні;
- визначити структуру платіжних послуг в Україні;
- проаналізувати показники якісного рівня платіжних послуг в Україні;
- визначити недоліки у поточному стані платіжних послуг в Україні;
- запропонувати шляхи мінімізації впливу негативних факторів на роботу платіжних послуг;
- порекомендувати оптимальні стратегії підвищення якості платіжних послуг в Україні;

Об'єкт дослідження. Платіжні послуги, як інструмент розвитку національної економіки України.

Предмет дослідження. Вплив платіжних послуг на національну економіку України.

Методи дослідження. У дослідженні використано економіко-математичний метод дослідження при аналізі показників, які характеризують ринок платіжних послуг в Україні; у дослідженні використано системний, інституційний, історичний метод дослідження. Результати дослідження отримано на основі застосування методів узагальнення, аналізу і синтезу, порівняння, оцінювання, опису.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає у використанні рекомендацій для формування стратегії розвитку вітчизняного ринку платіжних послуг, яка, у свою чергу, має бути основою для сильної української економіки, для ухвалення відповідних управлінських рішень.

Результати дослідження дозволяють розширити теоретичні знання щодо факторів, що впливають на ринок платіжних послуг, таких як технологічні інновації, конкуренція, та зміни у споживчих уподобаннях.

Виявлені тенденції та прогалини у дослідженні можуть служити стимулом для інших дослідників, які бажають глибше розібратися в питаннях розвитку ринку платіжних послуг.

Рекомендації, отримані на основі дослідження, можуть бути використані для розробки ефективної стратегії розвитку вітчизняного ринку платіжних послуг, що сприятиме його стабільності та конкурентоспроможності.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу магістерської становлять нормативно-правові і господарські документи, розробки науково-дослідних установ та окремих учених; матеріали Національного банку України, вибіркового монографічних і соціологічних досліджень, наукові праці тощо.

Апробація матеріалів кваліфікаційної магістерської роботи. Матеріали магістерської роботи були апробовані на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди», яка відбулася на базі Бременського університету та онлайн 9 листопада 2023 року. Автор презентував тези з кваліфікаційної роботи на тему: «Впровадження цифрового євро у євро зоні: очікування та вплив на ринок платіжних послуг».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Кваліфікаційна магістерська робота містить 60 сторінок, 5 таблиць, 12 рисунків, список використаних джерел з 63 найменувань, 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ

1.1 Поняття платіжних послуг. Види платіжних послуг, надавачі та користувачі платіжних послуг, платіжні інструменти та системи

Закон України "Про платіжні послуги", що вступив в дію з 1 грудня 2022 року, спрямований на створення фундаменту для інтеграції національного платіжного ринку України з європейським. До цього часу Національний банк України вже прийняв ряд підзаконних нормативних актів і продовжує активно модернізувати свої положення для уточнення деталей Закону.

Згідно з нововведеннями, Закон розширив перелік постачальників платіжних послуг та визначив нефінансові послуги, включаючи ініціювання платіжних операцій та подання відомостей з рахунків. Це розширення може сприяти активізації фінансових послуг на ринку та привертанню нових учасників.

Закон відділяє спеціальну увагу операційним ризикам, кіберризикам та ризикам безпеки, пов'язаним із платіжними послугами. Постачальники послуг мають затверджувати та дотримуватися внутрішніх правил з ефективного управління та контролю над зазначеними ризиками.

Особливо перспективним вважається впровадження концепції відкритого банкінгу, що передбачає надання установами, які обслуговують рахунки клієнтів, постійного доступу до їхніх фінансових даних іншим постачальникам платіжних послуг. Це може сприяти розробці нових сервісів для клієнтів та обміну інформацією в режимі реального часу.

Додатково, важливо відзначити, що впровадження регуляторної платформи для тестування інноваційних послуг та технологій на платіжному ринку може повернути інвестиції та сприяти розробці новаторських рішень в Україні.

Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги», платіжна послуга це діяльність надавача платіжних послуг з виконання та/або супроводження платіжних операцій [5, р. 1, ст. 1].

Іншими словами, платіжні послуги - це різноманітні сервіси, які дозволяють фізичним та юридичним особам здійснювати фінансові транзакції. Ці послуги включають у себе широкий спектр операцій, починаючи від переказу коштів та платежів за товари та послуги до управління фінансами та інвестування.

Платіжні послуги є необхідним елементом сучасної фінансової інфраструктури, які забезпечують зручні та безпечні механізми обігу грошей. Серед найпоширеніших видів платіжних послуг варто відзначити електронні гроші, банківські перекази, кредитні картки та мобільні платежі. Крім того, платіжні послуги розвиваються в напрямку впровадження технологій штучного інтелекту та блокчейну, що сприяє підвищенню швидкості та безпеки фінансових транзакцій. У сучасному світі безперервний доступ до різноманітних платіжних сервісів визнається важливою умовою для зручного та ефективного управління фінансами.

Платіжні послуги виконують ряд важливих практичних функцій у фінансовій системі та для користувачів.

По-перше, платіжні послуги надають користувачам можливість легко та зручно здійснювати перекази грошей, навіть на великі відстані, що полегшує торгівлю та обмін вартості. Зростаючий з роками попит на діджиталізацію говорить нам про те, що все більше економічних агентів шукають легкості та зручності передачі грошей, зокрема через ефективне програмне забезпечення.

По-друге, платіжні послуги дозволяють клієнтам оплачувати товари та послуги, використовуючи різноманітні канали, такі як готівкові гроші, кредитні/дебетові картки чи електронні гроші. Це є розширенням економічної свободи користувачів, наявності багатьох альтернатив.

По-третє, слід встановити, що платіжні послуги сприяють фінансовій інклюзивності, надаючи доступ до фінансових інструментів і послуг особам, які раніше могли бути відокремлені від формальної фінансової системи. Як ми знаємо, фінансова інклюзія відіграє важливу роль у сталому економічному розвитку та підтримці соціально-економічної рівності.

По-четверте, користувачі можуть ефективно управляти своїми фінансами, використовуючи платіжні послуги для здійснення оплат, переказів, відстеження та аналізу витрат. Ефективні платіжні послуги допомагають користувачам управляти ризиками шляхом розподілу коштів та оптимізації ліквідності, допомагаючи уникнути збитків та забезпечити доступність грошових ресурсів

Платіжні послуги розділяються на три види: основні, які розділяються на фінансові та нефінансові; додаткові та обмежені (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Види платіжних послуг [5, ст. 5; ст. 7; ст. 8; ст. 9, п.8, ч.1]

Вид/підвид послуги		Послуги
Основні платіжні послуги	Фінансові платіжні послуги	Виконання платіжних операцій із власними коштами або коштами надавача
		Емісія та еквайринг платіжних інструментів
		Переказ коштів без відкриття рахунку
		Випуск електронних грошей та виконання платіжних операцій з ними
	Нефінансові платіжні послуги	Ініціювання платіжної операції Надання відомостей з рахунків
Допоміжні платіжні послуги	Послуги технічного характеру, які супроводжують надання послуг	
	Послуги оператора платіжної системи	
	Послуги технологічного оператора	
	Інші послуги	
Обмежені платіжні послуги	Надання банкам послуг з інкасації, із зарахування коштів на власний рахунок та подальшого їх перерахування суб'єктам господарювання	
	Платіжні операції постачальників електронних комунікаційних послуг, провайдерів аудіовізуальних сервісів своїм абонентам	

Фінансові платіжні послуги включають у себе дії, які дозволяють здійснювати платіжні операції та управляти власними фінансами.

- платіжна операція: внесення/зняття готівки з рахунку, розрахунки у безготівковій формі з використанням електронного платіжного засобу, який пов'язаний із банківським рахунком клієнта [3, п. 14, ч. 4, р. I]. Банківський рахунок - це рахунок, на якому ведеться облік клієнтських коштів, вимог, зобов'язання банку та клієнта, дають можливість здійснювати перекази коштів за допомогою інструментів [15, ст. 2]. Існують такі банківські рахунки [5, ч.1, ст.63]:

- *депозитний*: для зберігання коштів під визначений процент;
- *поточний*: для зберігання коштів, які можна використати для виконання платіжних операцій;
- *умовне зберігання*: для зарахування на рахунок коштів, які будуть перераховані зазначеній клієнтом особі;
- *кореспондентський*: для виконання міжбанківських платіжних операцій;
- *розрахунковий*: для виконання платіжних операцій небанківськими надавачами платіжних послуг.

- емісія платіжних інструментів – надання клієнту платіжного інструменту [5, п. 15, ч. 1, ст. 1]. Емісію проводить емітент – суб’єкт, який створює платіжні інструменти. Емітент забезпечує безпеку індивідуальної інформації користувача від сторонніх осіб; зберігає надану користувачем інформацію для наявності контакту із ним тощо [41, ст. 37].

- еквайринг платіжних інструментів – прийняття платіжних інструментів [5, п. 10, ч. 1, ст. 1]. Еквайринг здійснює еквайр – суб’єкт, який надає послуги з обробки платіжних систем та забезпечує підтримку прийому платежів.

- електронні гроші – одиниця вартості у вигляді певного електронного носія [5, п. 14, ч. 1, ст. 1]. За допомогою електронних грошей можуть здійснити такі операції [5, ч. 4, ст. 60]:

- розрахунок за товари та послуги;
- сплата податків та зборів;
- сплата за благодійні внески та пожертвування;
- прийом/повернення електронних грошей;
- перерахування між власними електронними гаманцями.
- прийом у вигляді податків, зборів та інших обов'язкових платежів (це у компетенції державної влади та органів місцевого самоврядування) [5, ч. 5, ст. 60].

Нефінансові платіжні послуги включають дії, забезпечують переказ коштів та оплату товарів та послуг. Такі послуги виконують оператор платіжної системи (суб’єкт, який встановлює правила платіжної системи [5, п. 49, ч. 1, ст. 1]) та технологічний оператор (суб’єкт, який надає послуги з надання платіжних

послуг [5, п. 88, ч. 1, ст. 1]). Нефінансові платіжні послуги використовують платіжні технології для полегшення та зручності в різних сферах життя, непов'язаних безпосередньо з традиційними фінансовими операціями.

Допоміжні платіжні послуги включають дії, які підтримують основні фінансові та платіжні операції, допомагаючи їм функціонувати більш ефективно та безпечно. Допоміжні платіжні послуги розширюють спектр можливостей користувачів у сфері фінансів та забезпечують додаткові функції для зручного управління грошовими ресурсами.

Обмежені платіжні послуги - це послуги, які обмежують ті чи інші інструменти, системи та сервіси у своїх можливостях застосування через певні обмеження законодавчого, технічного або іншого характеру.

Основними засобами надання платіжних послуг є **платіжні інструменти** – це засоби для ініціювання переказів. Вони можуть здійснюватися на паперовому, електронному чи іншому носії інформації. Усі платіжні інструменти поділяються на три групи: кредитові, дебетові та кредитово-дебетові (Рис. 1.2).

Дебетові платіжні інструменти дозволяють клієнтам здійснювати платежі за рахунок власних грошей, які зберігаються на банківському рахунку та дозволяють звідти витратити гроші безпосередньо. До дебетових платіжних інструментів належать:

Рисунок 1.2 - Види платіжних інструментів [15, с. 62-63]

- вексель. це цінний папір, який засвідчує про зобов'язання сплатити у визначений термін певну суму грошей. У векселі беруть участь три суб'єкти: векселедавець (видавач), векселедержатель (власник) та ремітент (той, на чю користь видано вексель) [11]. Векселі мають кілька видів:

- простий. У ньому міститься зобов'язання сплатити у зазначений строк суму коштів векселедержателю [11].

- переказний. У ньому міститься письмовий наказ одного суб'єкта до іншого надіслати суму грошей третьому суб'єкту [11]. Векселедавець вимагає, щоб боржник заплатив не йому, а його кредитору.

- чек – це документ, який містить доручення власника чека до банку сплатити йому зазначену суму коштів. Чеки бувають кількох видів [20, с. 74]:

- іменний, який виписують на певну особу;
- ордерний, який виписують із застереженням про оплату;
- на пред'явника, де ім'я одержувача не зазначене;

- єврочек, який надає можливість банківським користувачам виписувати його під час поїздок за кордон та отримувати за ними гроші у відділеннях зарубіжних банків та валюті країни перебування [40, с. 35].

- дорожній, який виписують у місцевій або іноземній валюті та використовують в закордонних подорожах для оплати товарів чи отримання готівки.

Кредитові платіжні інструменти дозволяють клієнтам здійснювати платежі за рахунок взятих у борг коштів. Кредитовими платіжними інструментами є:

- *кредитовий переказ коштів у системі «жиро»*: система «жиро» полягає у проведенні безготівкового розрахунку банками шляхом перерахування сум з одного рахунку на інший.

- *кредитовий переказ в автоматизованих розрахункових палатах* полягає на тому, що платник через автоматизовану розрахункову палату (електронну систему переказу коштів) надсилає кошти на рахунок одержувача. [20, с. 69].

- *перекази через систему SWIFT*: SWIFT є міжнародною міжбанківською системою для передавання інформації та здійснення платежів. SWIFT виступає у ролі системного месенджера, який передає повідомлення із інструкціями щодо платежу від платника до отримувача. SWIFT надає послуги для банків, клірингових систем, брокерів, корпорацій, небанківських фінансових установ, учасників казначейського ринку тощо.

- *постійне доручення банку*: полягає у тому, що встановлюються отримувач, термін, сума, призначення і тривалість платежу. Прикладами таких доручень є квартирна плата, сплата на виплату, заробітна плата, переказ процентів тощо.

Кредитово-дебетові інструменти дозволяють клієнтам здійснювати платежі, як власних, так і запозичених коштів. Такими інструментами є електронні носії: картки та гаманці.

- *платіжна картка* є електронним платіжним засобом для ініціювання переказу коштів з рахунку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій

формі через банківські автомати, та здійснення інших операцій [6, п. 1.27, ст.1]. Існує чимало видів пластикових карток, які розрізняються за багатьма ознаками [30, с. 88-89]:

- за емітентською належністю: банківські карти та небанківські картки;
- за механізмом розрахунків: двосторонні картки (використовуються для купівлі товарів у замкнених мережах: приватні картки торговельних систем та клубні картки) та багатосторонні картки;

- за типом карткового рахунку та режиму його обслуговування: кредитні картки для відкриття у банку кредитної лінії та дебетні картки для отримання готівки в банківських автоматах або для купівлі товарів.

- за технологічними особливостями: картки з магнітною смугою де записані дані, необхідні для ідентифікації особи власника картки при її використанні, та картки з вбудованою мікросхемою, яка мають вищий рівень захисту інформації та здатна розміщувати у собі інформацію про власника, дані його рахунку тощо;

- за функціональним призначенням: розрахункові картки (для ідентифікації власника в системі надання послуг: транспортні картки, картки телефонних компаній тощо), дисконтні картки (для отримання знижок та від організації), ідентифікаційні картки (для ідентифікації власника) та аутентифікаційні картки (для ідентифікацію власника за допомогою підпису, фотографії та іншої інформації);

- за типом власників: індивідуальні картки (видаються окремим клієнтам банку) та корпоративні картки (для здійснення операцій за рахунком юридичної особи або фізичної особи-підприємця);

- за категоріями клієнтів розрізняють: звичайні картки, золоті картки, платинові картки та преміальні картки;

- за спільним використанням логотипів банків і їх партнерів: спільні картки (для розрахунків і знижок в торговельних мережах), афініті картки (існують завдяки відношенню власника до бренду небанківського партнера), клубні картки, картки благодійних організацій» тощо.

за способом нанесення, збереження та зчитування інформації: електронні картки та ембосовані картки.

Право надавати платіжні послуги мають установи, які зображені на рисунку 1.3.

Для отримання права надання послуг, надавачі мають виконати такі вимоги:

- *система корпоративного управління та управління ризиками*: організація та забезпечити роботи системи корпоративного управління, внутрішнього контролю та належного управління ризиками з урахуванням особливостей діяльності [41, ст. 15]

- *капітал*: сформування та оплата статутного капіталу, мінімальний розмір якого залежить від того, які послуги дана установа прагне надавати: від послуг ініціювання платіжної операції або переказу коштів без потреби рахунку

Рисунок 1.3 - Установи з надання платіжних послуг [5, ч. 1, ст. 10]

(мінімальний розмір капіталу – 1 млн грн) до виконання операцій з електронними грошима (мінімальний розмір капіталу – 10 млн грн) [41, ст. 16].

- *власники істотної участі*: під значенням істотної участі слід розуміти пряме чи опосередковане володіння однією особою самотійно чи спільно можливістю здійснення впливу на управління чи діяльність установи. Така особа,

яка має намір набути істотну участь в такій установі, зобов'язана про це повідомити Національний банк України та подати до нього пакет документів для погодження такої участі [41, ст. 17].

- *облік та звітність*: надавач послуг зобов'язаний вести облік операцій та подавати до Національного банку України звітність щодо здійснення діяльності [41, ст. 18]

- *аудит*: надавачі послуг зобов'язані проводити внутрішній аудит діяльності з надання платіжних послуг [41, ст. 19].

- *забезпечення збереження коштів*: надавачі послуг зобов'язані забезпечувати належний захист і збереження коштів користувачів; зобов'язані забезпечити відокремлення коштів користувачів від власних коштів та коштів інших осіб; зобов'язані страхувати свою відповідальність перед користувачами та надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків [41, ст. 20].

- *розкриття інформації*: надавачі послуг зобов'язані розкривати підтвержену аудитором фінансову та консолідовану фінансову звітність; звіт про корпоративне управління; перелік осіб, послугами яких користується надавач платіжних послуг для забезпечення збереження коштів користувачів тощо. Користувач має право доступу до інформації щодо діяльності надавача, таку як фінансові показники діяльності надавача; інформацію про керівників надавача платіжних послуг та його підрозділів; перелік послуг та їх ціну; кількість акцій, які у власності членів виконавчого органу тощо [41, ст. 21].

- *надання кредиту*: надавач має право надавати користувачам кредитні кошти за умов здійснення виключно у зв'язку з виконанням платіжної операції; відсутності коштів користувачів для виконання операцій та/або в обмін на електронні гроші тощо [41, ст. 22].

- *перевірка користувача*: надавачі зобов'язані здійснювати ідентифікацію та верифікацію користувачів відповідно до вимог законодавства [41, ст. 23].

Користувачами платіжних послуг є установи, які зображені на рисунку 1.4.

Рисунок 1.4 - Користувачі платіжних послуг [20, с. 17]

У багатьох країнах головну роль у виконанні розрахунків належить банкам. Банки можуть виступати у чотирьох ролях: банк-платник, банк-отримувач, банк-емітент, банк-еквайр (табл. 1.5)

Таблиця 1.5 - Функції банківських установ [41, с. 62-65]

Банк	Функції
Банк-платник	Отримує інструкції зі здійснення платежу від клієнта
	Перевіряє повноваження клієнта та правильність проведення запису
	Проводить операцію за рахунок клієнта
	Складає відповідні записи за рахунками банку партнера
	Повідомляє банк отримувача про списання коштів
Банк-отримувач	Проводить операції за рахунками одержувача
	Надає платіжний документ банку платника
	Інформує клієнта про платіж
Банк-емітент	Аналіз кредитоспроможності та визначення ліміту
	Емісія карток
	Отримання дозволу на проведення операції з картокою
	Відправлення виписки з рахунку клієнта
	Робота з клієнтами
Банк-еквайр	Процесинг трансакцій

	Обробка даних про трансакцію
	Обмін інформацією про договір та сплату комісії
	Розгляд заявок на приєднання до системи розрахунків
	Маркетинг

Центральний банк у свою чергу проводить грошово-кредитну політику, здійснює нагляд за ринками для забезпечення їх надійності та стабільності та організовує платіжну систему. Окрім цього, у центрального банку є ще додаткові функції [20, с. 19]:

- виконання власних трансакцій, таких як операції на грошовому та валютному ринку, виконання операцій з цінними паперами, кредитування на короткий та довгий термін;

- виконання платежів за дорученням своїх клієнтів, таких як уряд або інші центральні банки;

- надання необхідного технічного забезпечення для функціонування платіжних систем;

- виконання функцій нагляду, управління та арбітра у питаннях щодо роботи платіжних систем;

Обробка і передача в межах України електронних та паперових документів для переказу, документів за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів та документів на відкриття можуть здійснюватися за допомогою як внутрішньодержавних, так і міжнародних платіжних систем [6, ч.1, ст. 9] (рис 1.4).

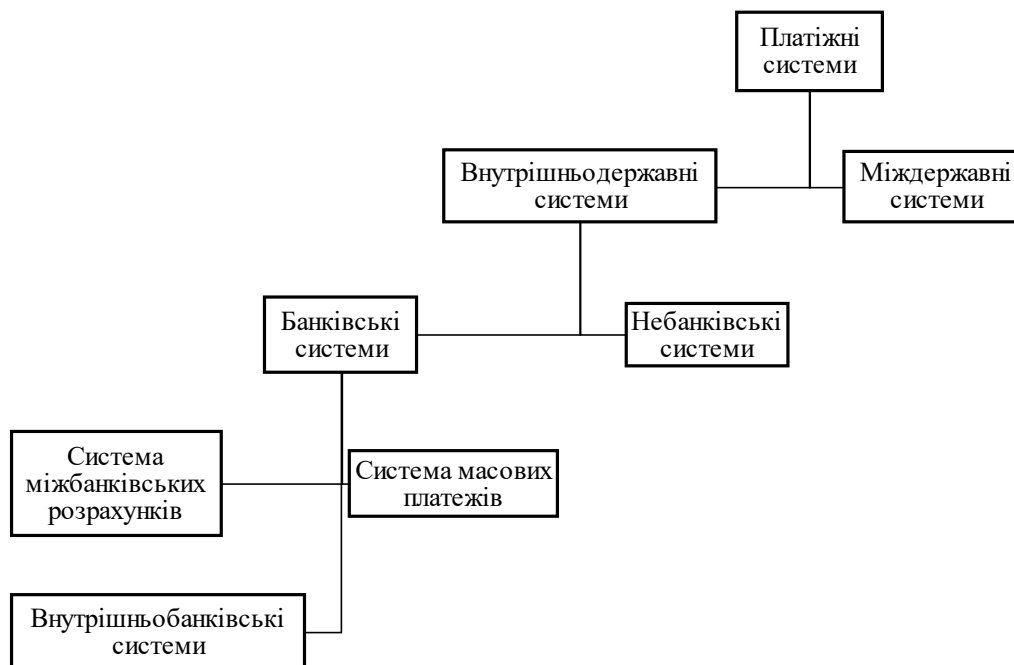

Рисунок 1.6 - Види платіжних систем [40, с. 27-28]

Внутрішньодержавною платіжною системою є система, яка забезпечує переказ грошей тільки в межах України. Існують два види внутрішньодержавних систем – банківська та небанківська.

Банківськими платіжними системами є системи, які дозволяють банками та іншим фінансовим установам здійснювати з клієнтом платіжні операції. Є три банківські платіжні системи:

- *міжбанківські розрахунки*: призначені для переказу грошей між банками для зобов'язань як себе, так і своїх клієнтів.

- *внутрішньобанківські платіжні системи*: призначені для виконання внутрішньобанківського переказу грошей та взаємодії з іншими платіжними системами для забезпечення виконання міжбанківського переказу [40, с. 90].

- *масові платежі*: призначені для переказу грошей за операціями, які здійснюють юридичними та фізичними особами за допомогою платіжних інструментів [20, с. 14].

Небанківські платіжні системи – це системи, які здійснюють платіжні операції й не належать банкам чи фінансовим установам. Ці системи можуть

включати різноманітні платіжні сервіси, які не обмежені діяльністю банківських установ.

Міжнародна платіжна система – це система, яка виконує платіжні операції на території двох і більше країн.

Для роботи платіжних систем існують кілька головних вимог [41, с. 78-86]:

- *безпека*: система має бути розроблена із запобіганням несанкціонованого доступу чи втручання в дані платіжного балансу, а інформація про їх перекази не буде доступна третім особам;

- *економічність*: зменшення ризиків операційних витрат, економія часу та ресурсів для здійснення платежів;

- *ефективність*: ефективна робота платіжної система – це запорука ефективності всієї економічної системи та економічного зростання країни;

- *зручність*: полегшення роботи платіжної системи для учасників, які користуються її послугами;

- *надійність*: довіра та впевненість клієнтів у правильності та безпеці проведення платежів;

- *оперативність*: платіжні системи мають швидко здійснювати платіжні операції;

Електронні гроші є створений кредитною організацією файл, який зберігається в пам'яті комп'ютера клієнта, дані якого передаються на інший комп'ютер за допомогою телекомунікаційних зв'язків [35, с. 63].

Обіг електронних грошей здійснюється через мережу Інтернет, платіжні карти, електронні гаманці та пристрої, що працюють з платіжними картками, завдяки чому здатні оплатити послуги та товари.

Існують кілька способів оплати електронними грошима (Рис. 1.6)

Рисунок 1.7 - Способи оплати електронними грошима [20, с. 137]

Існує також ще одна класифікація електронних грошей [20, с. 137-139]:

- *за типом носія*: електронні гроші на базі фізичного пристрою, які зберігаються на спеціальному пристрої (чіпі смарт-карти) та електронні гроші на базі програмного забезпечення, які зберігаються на накопичувачах інформації у формі файлів бази даних;

- *за типом технології зберігання*: гроші із централізованим веденням рахунків, коли всі транзакції записуються централізованою системою рахунків; та із використанням електронних записів, які обертаються всередині комп'ютерної чи телекомунікаційної мережі;

- *за ступенем анонімності*: ідентифіковані, коли платник та отримувач мають ідентифікувати себе; частково ідентифіковані, коли здійснюється мінімальна ідентифікація клієнта, а доступ до такої інформації можуть мати лише чітко визначені державні органи; та анонімні, коли ідентифікація користувача не вимагається;

- *за розміром платежу*: пікоплатежі, коли здійснюються платежі розміром від 0,01 до 1 євро; мікроплатежі, коли здійснюються платежі розміром від 1 до 10 євро; та макроплатежі, коли здійснюються транзакції на великі суми.

- за приналежністю до країни: - «фіатні» гроші (гроші, які відповідають державній валюті) та «нефіатні» гроші (одиниці вартості недержавних платіжних систем).

На прикладі новітніх міжнародних платіжних систем, ми бачимо, що платіжні послуги вдосконалюють безпеку та захист платежів за допомогою шифрування, аутентифікації та інших технологій, що запобігають шахрайству та несанкціонованому доступу. Ці функції платіжних послуг відіграють важливу роль у фінансовій системі, допомагаючи забезпечувати ефективність, стабільність та розвиток економіки.

1.2 Платіжні послуги на прикладі міжнародних платіжних систем та інструментів

Платіжна система «e-gold» (США). Це американська МПС, яка виконує функцію дебетовою системи, особливістю якої є прив'язка вартості електронних грошей до вартості дорогоцінних металів, а не до якої-небудь національної валюти, проте за бажанням власника їх можна перевести у необхідну валюту [41, с. 175]. Система «e-gold» обчислюється за вагою золота, використовуючи тройську унцію або грам (1 тройська унція = 31,1 г).

«e-gold» підтримує велику кількість валют, зокрема американські долари, британські фунти, японські єни, євро, а також має чотири внутрішні валюти, які вимірюються еквівалентами вагової маси золота (e-gold), срібла (e-silver), платини (e-platinum) та паладіюму (e-palladium). Такий платіжний підхід сприяє збереженню грошей клієнтів від таких економічних проблем, як інфляція чи падіння курсу валют, оскільки усі грошові кошти забезпечуються дорогоцінними металами. Поповнення рахунків чи виведення грошей здійснюються через мережу обмінних пунктів, функції яких виконують інтернет-магазини.

Платіжна система «PayPal» (США). Як і «e-gold», «PayPal» теж дебетовою платіжною системою, проте на відміну від неї, не опирається на

дорогоцінні метали. Основою системи є система банківських рахунків та кредитних карток [29, с. 176].

Незважаючи на те, що «PayPal» має, у порівнянні із іншими системами, досить м'які вимоги для використання, все ж роботі із цією системою може завадити вимоги до тих країни, де зареєстровані картки клієнта [29, с. 177].

Сама система «PayPal» підтримує чотири типи банківських рахунків [29, с. 176]:

- персональний для громадян США;
- бізнес-рахунок для американських компаній;
- персональний рахунок для громадян усіх країн світу;
- бізнес-рахунок для громадян усіх країн світу.

У системі «PayPal» можна здійснити такі види переказів, як переказ між рахунками користувачів та переказ з рахунку клієнта на банківський рахунок і навпаки.

Платіжна система «Mondex» (Велика Британія). Особливість системи Mondex полягає у тому, що компанія займається розповсюдженням прав на забезпечення функціонування платіжних систем, ліцензуванням постачальників обладнання для обслуговування систем, займається відстеженням безпеки та управлінням ризиками [29, с. 199].

«Mondex» має один організаційний центр, який здійснює емісію електронних грошей, який розповсюджує і забезпечує банки електронними грошима. Користувачі карток системи «Mondex» можуть здійснювати обмін електронними грошима між собою.

Ще однією особливістю системи «Mondex» є відсутність авторизації, завдяки чому можна здійснювати трансакції безкоштовно та здійснювати операції анонімно. «Mondex» є найбільшою платіжною системою, яка застосовує пластикові картки.

Система «Fedwire» (США). Ця система є системою переказу грошових коштів та цінних паперів, якою володіє Федеральна резервна система США (ФРС США) для проведення розрахунків всередині США. Для проведення платіжних

операцій через систему «Fedwire» 12 американських ФРС перебувають у стані з'єднання між собою та функціонування як єдиного цілого [29, с. 173].

Учасниками системи «Fedwire» є фінансові інститути, які мають рахунки в одному із американських ФРС:

- кредитні організації, які зареєстровані в США;
- філії іноземних банків, які ведуть свою діяльність на території США;
- федеральні резервні банки та казначейство США;
- центральні банки та уряди іноземних держав;
- міжнародні організації.

До системи «Fedwire» можуть приєднатися й інші користувачі та інститути у випадку отримання дозволу від казначейства США чи ФРС США. Грошові перекази через цю систему використовуються для здійснення таких операцій [29, с. 173]:

- платіж, який пов'язаний з міжбанківськими кредитами до наступного робочого дня;
- операція з міжбанківських розрахунків;
- платіж між корпораціями;
- розрахунки цінними паперами.

Платежі через систему «Fedwire» здійснюються таким чином [22, с. 545]:

- клієнт надає банку доручення на переказ коштів.
- банківська установа списує суму переказу з рахунку клієнта та направляє своє доручення до банка-отримувача через цю платіжну систему. Якщо банк-платник й банк-отримувач розташовані в різних федеральних округах, то місцевий федеральний резервний банк (ФРБ) списує кошти з рахунку платника і переводить до того ФРБ, який обслуговує отримувача. Протягом одного операційного дня система «Fedwire» здатна обробляти в середньому близько півмільйона на суму близько 2 трлн. дол. США [22, с. 545].

Міжбанківська платіжна система клірингової палати «CHIPS» (США). Система «CHIPS» є приватною мережею для розрахунків за великими міжнародними платежами в доларах США.

Платежі, які надходять до системи протягом дня, фіксуються на спеціальних рахунках, і вже наприкінці дня проводяться дві сесії для визначення чистого сальдо для кожного учасника: на одній сесії визначають для асоційованих членів, а на іншій для прямих членів системи. Підсумки згодом відображаються на рахунках ФРС Нью Йорка [20, с. 173].

Згодом «CHIPS» стане системою для валових розрахунків, який працюватиме за принципом взаємозаліку зустрічних платежів. Це означає, що розпорядження про переказ коштів потрапляє в централізовану чергу, де його порівнюють із залишками коштів на рахунку платника та зустрічними до нього надходженнями. У кінці дня відбувається заключний раунд подібних розрахунків. У разі невиконання розпоряджень кошти повертаються платникам через «Fedwire», а рахунки учасників в системі «CHIPS» обнуляються до наступного ранку [20, с. 176].

До учасників системи «CHIPS» належать [15, с. 115]:

- комерційні банки;
- корпорації, які були засновані за законом Еджа (закон про банківську діяльність 1919 р., який дозволив американським банкам надавати міжнародні позики через філії, які були зареєстровані на федеральному рівні чи рівні штатів);
- інвестиційні компанії, які зареєстровані на території штату Нью-Йорк та їхні філії.

За учасниками системи «CHIPS» та самою системою здійснюється контроль банківськими інспекторами штату або федеральних органів влади. Правила функціонування системи «CHIPS» визначає Нью-Йоркська асоціація клірингових палат, яка складається з 11 найбільших банків Нью-Йорка. Мережа зв'язку системи є одновузловою, тобто усі її учасники підключені безпосередньо до єдиного центру повідомлень. Через систему «CHIPS» можна здійснити такі операції [22, с. 546]:

- платежі в доларах США за угодами з іноземною валютою;
- розміщення цінних паперів у євродоларах та виплата прибутків за цінними паперами в євродоларах;
- розрахунки за зобов'язаннями в межах інших систем;

- коригування сальдо коррахунків;
- платежі за комерційними операціями, банківськими позиками й операціями з цінними паперами.

Електронна міжбанківська система «CHAPS» (Велика Британія). Система «CHAPS» здійснює безвідкличні та безумовні кредитні перекази у фунтах стерлінгів з одного банку на інший протягом дня по всій території Великої Британії [40, с. 69].

Система об'єднує в єдину мережу 14 Лондонських банків, у тому числі найголовніший – Банк Англії, які відповідають за здійснення переказів і міжбанківських зобов'язань, а також об'єднує ще 400 установ, на рахунки яких можуть безпосередньо адресуватися платежі системи «CHAPS».

Система «CHAPS» є розподіленою мережею, яка здатна передавати електронні повідомлення від одного члена системи розрахунків до іншого без проходження обробки або клірингової палати [40, с. 76]. Всі платіжні повідомлення системи «CHAPS», підлягають криптуванню та засвідченню на автентичність.

Система міжнародних комунікацій SWIFT. Дана система з'явилася з метою створення і використання таких платіжних засобів, які би забезпечили швидку та безпечну передачу банківських повідомлень [21, с. 247]. Систему «SWIFT» утворили представники більше двохсот крупних банків з 15 країн Північної Америки та Європи та до неї підключено близько 9 тис. організацій з 209 країн. Особливістю системи є створення стандартів банківської документації, серед яких є правила відповідності повідомлень, коли кожна фінансова операція має свій тип повідомлення.

Членами системи «SWIFT» можуть бути установи із уповноваженнями виконання міжнародних банківських операцій та яка має регіональний процесинговий центр системи «SWIFT». Власниками акцій системи можуть бути лише банки-члени системи, а будь-який користувач, до того, як зможе підключитися до системи міжбанківських розрахунків «SWIFT», повинен реєструвати свій ідентифікаційного код – SWIFT-код. SWIFT-код був розроблений з метою спрощення автоматизації обробки електронних повідомлень. Також право

на отримання такого коду мають юридичні особи, які є фінансовими організаціями чи користувачами «SWIFT», їх код має назву Business Entity Identifier (BEI).

Міжнародні стандарти системи «SWIFT» значно вплинули на банківську справу окремих країн, і їх перевага виявилася настільки очевидною, що інші системи взяли їх на озброєння або створили власну систему автоматизованого переведення стандартів.

Швейцарська міжбанківська клірингова система «SIC». Особливість даної системи полягає у тому, що вона є єдиною системою, яка постійно здійснює безвідкличні електронні платежі між швейцарськими банками у швейцарських франках з використанням коштів, що знаходяться в Швейцарському Національному банку (ШНБ) [29, с. 176–177].

Система «SIC» здійснює лише кредитові перекази. Метою функціонування клірингової системи «SIC» є [40, с. 74]:

- зниження кредитних ризиків;
- усунення овердрафтів на рахунках у Швейцарського національного банку;
- прискорення розрахунків;
- спрощення процесу управління грошовими потоками.

Учасники системи «SIC» повинні бути розташовані лише на території Швейцарії і мати рахунки лише у Швейцарському національному банку. Система «SIC», окрім цього, може бути застосована для зарахування платежів на будь-який банківський рахунок, для виконання платіжних доручень на користь третіх сторін чи на забезпечення покриття та міжбанківських платежів; через цю систему можуть надходити кошти на поштові рахунки.

Суттєву роль у розвитку платіжних інститутів та послуг зіграла глобалізація. Яскравим прикладом таких процесів є запровадження єврозони, де головною валютою стало євро та запровадження **платіжної системи «TARGET».**

Головною метою діяльності системи TARGET є об'єднання країн-учасниць єврозони в єдину мережу та забезпечення швидкого й доступного переказу грошових коштів.

Система «TARGET» складається з наступних елементів:

- внутрішні платіжні системи переказу великих сум;
- технологічні процедури з'єднання;
- повноваження Європейського Центрального банку (ЄЦБ).

Дана система забезпечує миттєве здійснення всіх платежів за умов: достатніх грошових коштів та установи, що здійснює платіж, із функцією овердрафту.

Необхідною умовою участі країни в системі «TARGET» є наявність загальнодержавної системи міжбанківських розрахунків RTGS, яка є системою розрахунків великими сумами.

У своєму початковому вигляді дана система проіснувала до 2007 р., доки не було здійснено її реорганізації у систему «TARGET 2» як єдиної технічної платформи із уніфікованими принципами оплати послуг.

Зацікавлення також викликає найбільша платіжною системою в Японії – **система фінансової мережі Банку Японії – «СФМ-БЯ»**, яка здійснює електронні грошові перекази між фінансовими установами, і яка пов'язує центр системи з фінансовими установами, штаб-квартирою Банку Японії та його відділеннями.

Основною функцією системи є забезпечення в режимі операцій між учасниками та центром СФМ через термінали, які встановлені в приміщеннях учасників мережі. Для доступу до послуг СФМ, фінансова установа повинна мати рахунки в Банку Японії. В системі беруть участь ті банки та компанії, які спеціалізуються на цінних паперах, а також грошові брокери.

Через систему СФМ-БЯ здійснюються такі операції:

- грошові перекази між установами, які здійснюють операції з цінними паперами;
- грошові перекази в межах однієї фінансово-кредитної установи;
- розрахунки за позиціями, що утворюються внаслідок функціонування клірингових систем, які перебувають у приватному управлінні;
- грошові перекази між установами та Банком Японії.

Міжнародна платіжна система «ТОPAZ» є системою здійснення оплати й розрахунків для українського ринку. Вона з'явилася завдяки спільному проєкту

Національного банку України та VISA INTERNATIONAL із стабілізації української економіки.

Платіжна система «ТОPAZ» забезпечує такі функції:

- маршрутизація та авторизацію повідомлень від екваєра до емітента й навпаки;
- управління платіжною системою для зменшення й запобігання ризикам та фальсифікаціям;
- заміщення емітента у разі його недоступності;
- кліринг і взаємозалік між банками по всіх транзакціях в Україні.

Компанія «Western Union Telegraph Co». Система «Western Union» здійснює швидкий переказ коштів з використанням сучасних засобів зв'язку. Ці перекази здійснюються між фізичними особами без відкриття банківських рахунків. Грошові перекази переважно виплачуються готівковою валютою, чеком на грошовий переказ або їх комбінацією залежно від наявності платіжних засобів та інших умов виплати в пункті обслуговування, який забезпечує виплату переказу.

Для того, щоб отримати грошовий переказ достатньо прийти в будь-який пункт обслуговування системи «Western Union», заповнити короткий бланк і пред'явити посвідчення особи, а при відправленні переказу – документ, який є основою для вивезення валюти за кордон.

Учасником системи «Western Union» може стати будь-яка організація, законодавство країни та місцезнаходження якої дозволяє здійснювати перекази за дорученням фізичних осіб без відкриття банківського рахунку. Дана платіжна система укладає з цими організаціями договори, в яких визначено конкретні умови включення в систему, фінансові та інші взаємовідносини, які виникають в процесі спільної роботи сторін.

РОЗДІЛ 2

СТАН РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1 Історія становлення ринку платіжних послуг в Україні

Становлення ринку платіжних послуг в Україні характеризується політичними, економічними, організаційно-правовими причинами. По-перше, розпад Радянського Союзу спричинив крах радянської платіжної системи, яка дала поштовх до розробки нової системи та нової пропозиції платіжних послуг. По-друге, застарілість та неефективність системи паперового обігу спричинила розвиток інновацій. По-третє, переорієнтація України на формування вільних ринкових відносин дозволила активно запозичувати та пропонувати рішення на ринку платіжних послуг.

Еволюція розвитку платіжних послуг в Україні пройшла у кілька етапів.

Перший етап припав на останні роки існування Радянського Союзу, коли тоді стали з'являтися перші приватні установи – підприємства, кооперативні банки тощо. Внаслідок таких зрушень, Держбанк СРСР втратив можливість регулювати грошовий обіг і контролювати діяльність спеціалізованих банків, що зумовило перехід до дворівневої банківської системи.

Другий етап припав на першу половину 1990-х рр., коли відбувалася дезінтеграція радянської платіжної системи. Ключовим моментом став створення НБУ та проведення реформування платіжної та банківської систем, з'явилися перші комерційні банки. Фундаментом для формування ринку платіжних послуг в Україні став прийнятий у 1991 р. закон України «Про банки і банківську діяльність». Основними положеннями закону проголошувалася дворівнева банківська система, що містить центральний банку – Національний банк України (НБУ) та інші банківські установ. Положення закону проголошували забезпечення незалежності Національного банку України, зняття державою відповідальності за зобов'язання банківських установ та навпаки, а також надання Національному

банку України функцій нагляду та контролю за роботою комерційних банківських установ.

Національний банк з часу свого створення приділив увагу створенню систем автоматизації банківської діяльності, оскільки тогочасна модель міжбанківських розрахунків за кореспондентськими рахунками спричиняла суттєві перешкоди введенню банківської діяльності та знижувала якість контролю НБУ за станом цих розрахунків. Для подолання таких перешкод у 1992 році з'явилася «Концепція створення системи електронного грошового обігу», яка стала основою для появи в Україні електронної платіжної системи, якою й стала так звана Система електронного грошового обігу (СЕГО). Однак, на той час відчувався в Україні був високий рівень дефіциту інформаційно-технологічної забезпеченості, який не давав втілити у життя СЕГО. Тому, у 1993 р. з'являється у світ система електронних платежів НБУ (СЕП). СЕП змогла вже за кілька років такі результати:

- зменшення випадків фальсифікацій розрахункових документів;
- зменшення документообігу та пришвидшення розрахунки всередині української банківської системи;
- вивільнення грошової маси;
- підвищення контрольних функцій НБУ.
- стабілізація банківської системи та її вихід на новий рівень функціонування.

Третій етап припав на середину 1990-х рр. та включав такі завдання:

- покращення ефективності отримання оперативної інформації про рух коштів;
- прискорення виконання міжбанківських розрахунків та підвищення рівня їх забезпечення.

НБУ у той перейшов до розроблення моделей обслуговування консолідованого коррахунку, розробивши у подальші роки 8 таких моделей.

Четвертий етап припав на другу половину 1990-х рр. У ті часи Національний банк запроваджує систему термінових переказів (СТП), яка має забезпечувати термінові перекази грошей між комерційними банками. СТП таким

чаном змогла надати комерційним банківським більш різноманітніший спектр послуг, чим СЕП. Ще одним нововведенням того періоду стало затвердження Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП). Метою функціонування НСМЕТ є захист автоматизованої системою безготівкових розрахунків. Саме завдяки появі НСМЕП з'являються перші в Україні платіжні картки на базі смарт-карток з метою підвищення рівня захищеності та безпеки. Цей період, окрім цього, запам'ятався появою перших внутрішньобанківських платіжних систем (ВПС), яких зараз в Україні нараховується чимало: програмна система "Enigma" для віртуальних приватних серверів; банківська система "B2" з автоматизованим функціоналом; інтерактивна служба обслуговування банківських клієнтів "iFOBS"; система автоматизованого кредитування "Credit::eCSpert"; універсальна фронт-офісна система "eFOUR"; оціночна система кредитоспроможності позичальника "Scoring::eCSpert"; аналітично-платіжна система "CS::BI" для банків; система термінових переказів коштів "EMOS" для фізичних осіб; система керування персоналом і розрахунку заробітної плати "HRM&Payroll::eCSpert"; автоматизована система платежів банку "Sapfire"; система автоматизації депозитарних операцій "CS::Custody"; автоматизована банківська система "Jet B2"; фронт-офісна система для автоматизації казначейських операцій "TRUST"; автоматизована система для взаємодії з кредитними бюро "CB::Connector" та інші [11].

У той час до України стали доходити й міжнародні електронні системи (МПС). Першими МПС в Україні були VISA, SWIFT та MasterCard. МПС стали набувати популярність і зараз фізичні особи надають перевагу отримати платіжну картку МПС. До найбільш популярних в межах України МПС входять такі системи як: MasterCard, VISA та SWIFT.

П'ятий етап припав на 2000-2008 рр. Особливістю етапу є прийняття Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» у квітні 2001 р., який став першою спробою врегулювати ключові відносини у сфері функціонування платіжних послуг.

Шостий етап розпочався у 2008 році і триває до сьогодні. Характеризується удосконаленням роботи СЕП (який, станом на квітень 2023 року, представлений четвертим поколінням), НСМЕП та інших системних елементів платіжної системи України. Основним завданням для даного етапу є зростання кількості безготівкових платіжних операцій в Україні.

2.2 Структура функціонування платіжних послуг в Україні

Нормативно-правова база є ключовим елементом для ефективного функціонування платіжних послуг. Так, базовим законом є Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [12], згідно якого СЕП НБУ є державною системою міжбанківських розрахунків [13]. Окрім цього закону, діяльність платіжних систем в Україні регулюється ще кількома законами, такими, як Закон «Про банки і банківську діяльність», Закон «Про захист інформації в автоматизованих системах», Закон «Про Національний банк України» та ін..

Програмно-технічні комплекси системи електронного захисту інформації відповідають трьом рівням структури цієї системи [41, с. 311–312; 20; 41, с. 136–138].

Центральна розрахункова палата (ЦРП), як частина Національного банку України, відповідає за оптимальне функціонування системи електронних платежів. Ця установа обслуговується програмно-технічним комплексом АРМ-1 (автоматизоване робоче місце), який здійснює такі операції:

- перевірку належного та узгодженого функціонування РРП (регіональні розрахункові палати);
- синхронізацію роботи СЕП (система електронних платежів);
- контроль та балансування оборотів між регіонами;
- захист системи від несанкціонованого доступу.

Регіональна розрахункова палата (РРП) є частиною регіонального управління НБУ та забезпечує обслуговування банків та їхніх установ в певному

регіоні через СЕП. Для цього вона використовує комплекси АРМ-2, які орієнтовані на регіональне обслуговування банків. Операції, які виконує АРМ-2, включають обмін розрахунковими документами та інформацією між РРП та банками свого регіону, ведення кореспондентських рахунків для банку регіону, обмін документами з АРМ-2 інших РРП, синхронізацію роботи учасників СЕП в межах регіону, захист документів від несанкціонованого доступу та застосування санкцій до порушників технології, а також передачу результатів розрахунків на кінець робочого дня до ОДБ.

Банки, які є учасниками СЕП, використовують АРМ НБУ для здійснення різних процедур, таких як перевірка правильності пакетів розрахункових документів, обмін пакетами платіжних документів та службовою інформацією з РРП, передача електронних документів від/до банку, захист документів від несанкціонованого доступу, а також виконання довідкових функцій.

Внутрішньобанківська платіжна система (ВПС) – сукупність засобів, які використовує банк для виконання внутрішньобанківського переказу коштів та взаємодії з іншими банківськими системами [28, с. 140]. Банківська установа має дотримуватися технологічних, безпекових вимог та вимог щодо засобів формування та обробки міжбанківських документів [40, с. 90]. ВПС має використовувати систему захисту інформації та канали зв'язку для забезпечення [40, с. 90–91]:

- надійного захисту інформації від несанкціонованого доступу;
- контролю за достовірністю та використанням інформації;
- недопущенням викривленням і фальсифікації на етапах формування, обробки, передачі та прийому платежу;
- процедури й механізму відновлення роботи ВПС після технічних проблем;
- зберігання архівів банківських документів;
- надійного резервування для функціонування ВПС.

Банківська установа та його філії, які працюють із використанням ВПС, мають забезпечувати взаємодію зі СЕП, дотримуватися технологій та регламенту роботи СЕП, а саме [26, с. 141], забезпечуючи передачу реквізитів від філій до СЕП

і навпаки та щодня надаючи до ЦРП інформацію про внутрішньобанківські міжобласні платежі.

В Україні платіжні системи, засновані на використанні платіжних карток розділяються на два види:

- **міжнародні платіжні системи:** банківські та небанківські системи. До переліку МПС, які діють в Україні увійшли такі системи: Visa International, Contact, Western Union, MoneyGram, Migom, VIGO, Interexpress, American Express, Xpress Money, Coinstar Money Transfer, MasterCard International, BLIZKO, Money Exchange, Caspian Money Transfer, Flashcheque, Faster, RIA Financial Services, Meest, IntelExpress та інші.

- **внутрішньодержавні платіжні системи:** внутрішні міжбанківські та локальні системи українських банків ґрунтуються на технологіях, схожих до міжнародних платіжних систем. До внутрішньодержавних платіжних систем входять такі, як АБЕРС ВАТ «Банк «Фінанси та Кредит», PrivatMoney, «Welsend», «Гринвіч», «Металкарт», «ЛАСТІВКА», «Миттєвий переказ», «Фінансовий експрес», «ШВИДКІ ГРОШ», «СОФТ», «Аваль-Експрес», «Фінансовий світ», «Поштовий переказ», «ІнтерПейСервіс», «ГлобалМані», та «РОЗРАХУНКОВА ФОНДОВА СИСТЕМА» [14].

Національна система масових електронних платежів (НСМЕП) є внутрішньодержавною банківською платіжною системою, що здійснює масові платежі за допомогою спеціальних платіжних засобів, вироблених з використанням технології, розробленої НБУ. Діяльність НСМЕП спрямована на здійснення переказу коштів для операцій, в яких використовуються платіжні картки, та забезпечення безпеки, надійності, швидкості та ефективності виконання операцій [25, с. 89].

До складу НСМЕП входять три групи учасників:

- платіжна організація, якою є Національний банк України;
- члени платіжної системи, представлені юридичними особами, що укладають договір про вступ до НСМЕП;

- учасники платіжної системи, тобто суб'єкти відносин, що виникають при проведенні переказів за допомогою додатків платіжних засобів НСМЕП.

Українська система платіжних послуг складається з комплексної взаємодії банківських установ, платіжних систем, операторів, електронних гаманців та торгових точок. Цей екосистемний підхід включає інтернаціональні та внутрішні платіжні системи, мобільні та електронні рішення, що забезпечують гнучкість та різноманітність для користувачів. Регулювання та контроль здійснюється НБУ, який забезпечує стабільність та безпеку фінансових транзакцій в Україні.

2.3 Аналіз показників функціонування платіжних послуг в Україні

Для оцінки стану ринку платіжних послуг в Україні та його розвитку важливо вивчати різноманітні показники та дані.

У даній роботі автор вважає доцільним висвітлити та проаналізувати вплив на ринок платіжних послуг в Україні наступних показників:

- обсяг електронних платежів;
- середньоденний обсяг операцій;
- середньоденний залишок коштів на рахунках;
- фінансова включенність (інформація про кількість клієнтів та рахунків у банках);
- кількість пунктів продажу, які приймають платіжні картки;
- кількість торгівельних POS терміналів;
- кількість токенизованих платіжних карток.

Обсяги електронних платежів важливі для аналізу та оцінки стану ринку платіжних послуг в Україні, оскільки вони відображають реальний обсяг фінансових транзакцій, які здійснюються через електронні канали. Ці обсяги віддзеркалюють використання технологій у сфері фінансів та платіжних систем, а також популярність електронних засобів для здійснення оплат та переказів.

Аналіз обсягів електронних платежів дозволяє зрозуміти тенденції в споживчому поведінці щодо використання електронних фінансових послуг. Великі обсяги можуть свідчити про широке прийняття електронних платіжних рішень серед населення та бізнесу. Врахування цих обсягів дозволяє регуляторам, банкам та іншим учасникам ринку ефективно реагувати на зміни та розвивати стратегії розвитку платіжної інфраструктури.

Загалом, аналіз обсягів електронних платежів є ключовим для здійснення інформованих рішень в галузі фінансів та розвитку платіжних послуг в країні.

Рисунок 2.1 зображує обсяги безготівкових операцій, що пройшли через систему електронних платежів від 01.01.2020 по 01.10.2023. В результаті аналізу даних можна постановити, що за вказані роки спостерігається позитивна динаміка росту сум операцій, які здійснюються безготівково. Особливо великий приріст використання безготівкових розрахунків припадає на період між 2021 та 2022 роками, що свідчить про зростання популярності та використання електронних платіжних послуг серед користувачів.

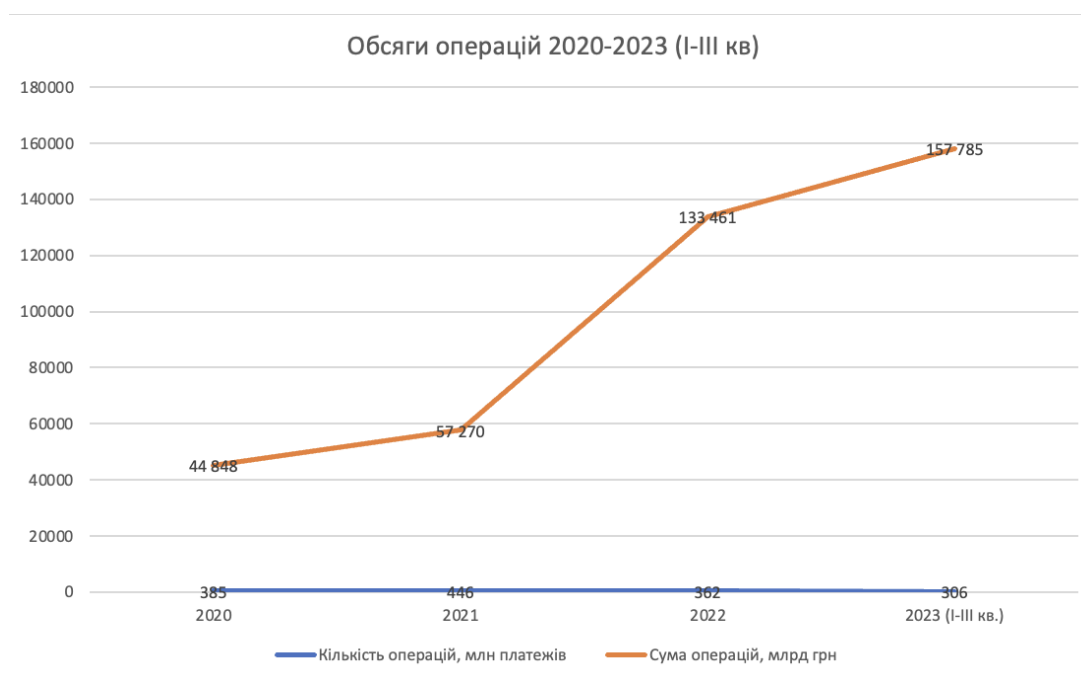

Рисунок 2.1 - Обсяги безготівкових операцій СЕП [51]

Ще один показник, який є ключовим для аналізу стану платіжних послуг у динаміці є середньоденний обсяг операцій, що визначає середню кількість

операцій, які відбуваються щодня протягом певного періоду. Цей показник є корисним для аналізу ринку платіжних послуг з огляду на відстеження тенденції на зростання або зменшення активності. Зростання може свідчити про збільшений попит, тимчасом як зменшення може бути пов'язане з різними факторами, такими як конкуренція, зміни в регуляції або технічні аспекти.

На рисунку 2.2 зображено середньоденний обсяг операцій від 01.01.2020 по 01.10.2023. В ході аналізу можна спостерігати, що події, такі як введення нових технологій, зміни в законодавстві та регуляторні зміни мало впливали на активність платіжного ринку впродовж цього періоду.

Рисунок 2.2 - Середньоденний обсяг операцій [51, 52, 53, 54]

Варто відзначити, що стабільність середньоденного обсягу операцій є позитивним сигналом, але також вимагає уваги до можливостей для розвитку та покращення сервісів для збільшення конкурентоспроможності на ринку платіжних послуг.

Стабільність середньоденного обсягу операцій в галузі платіжних послуг протягом трьох останніх років свідчить про постійний та активний інтерес користувачів до цих послуг в Україні. Це також свідчить про успішну роботу інфраструктури платіжних систем, яка забезпечує швидку та ефективну обробку операцій.

Збереження стабільності при зростанні числа учасників ринку вказує на конкурентоспроможність галузі, оскільки різні постачальники послуг конкурують за увагу клієнтів. Це може призвести до постійного вдосконалення сервісів та розширення пропозицій для забезпечення задоволення різних потреб споживачів.

Стабільна база надає сприятливі умови для впровадження нових технологій, що може сприяти подальшому розвитку та модернізації платіжних послуг в Україні.

Наступним показником, який, на нашу думку, свідчить про рівень ліквідності та активність користувачів у системі платіжних послуг є середньоденний залишок коштів на рахунках. На рисунку 2.3 зображено цей показник. З аналізу графіка можна зробити висновок, що ліквідність банківської системи різко зросла з 2022 по 2023 рік, а також спостерігається приріст довіри користувачів до банківської системи чи інших платіжних послуг. Це пов'язано з тим, що у ситуації рецесії, спричиненою війною, центральний банк та державна підтримка використовують різноманітні заходи для забезпечення ліквідності банків. Комерційні банки, з свого боку, адаптують свою стратегію, реагуючи на збільшений попит на ліквідні активи.

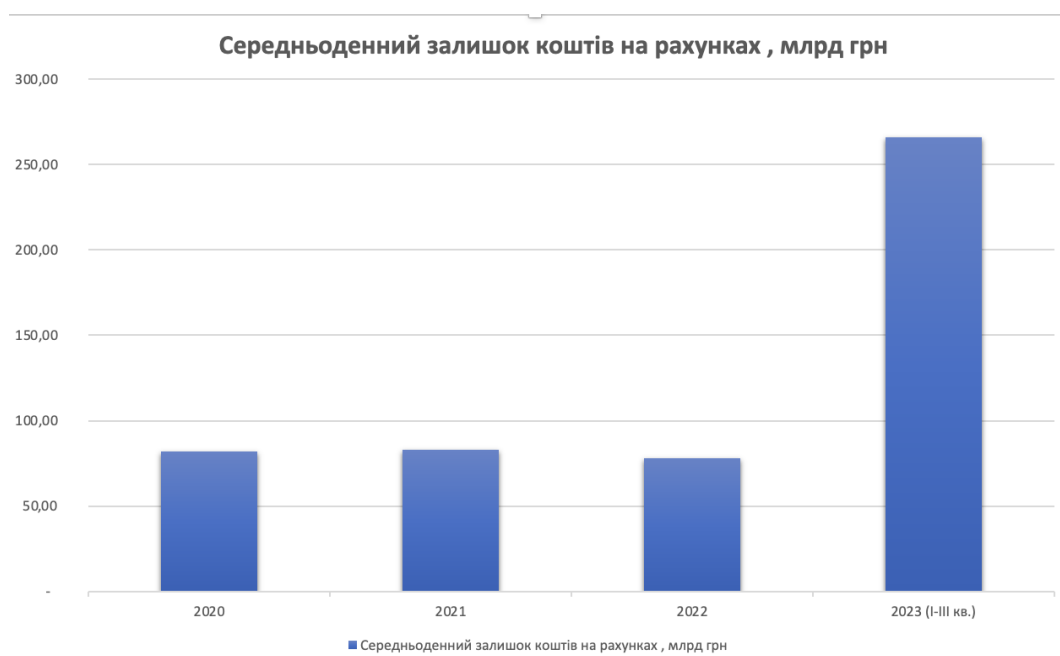

Рисунок 2.3 - Середньоденний залишок коштів на рахунках [51, 52, 53, 54]

У ході аналізу показників функціонування платіжних послуг в Україні необхідно звернути увагу на такий показник як фінансова включеність (інклюдія).

Інформація про кількість клієнтів та рахунків у банках є важливим показником для аналізу ринку платіжних послуг. Збільшення кількості клієнтів може вказувати на популярність та довіру банку, а також на активний попит на банківські послуги. Зростання кількості відкритих рахунків також свідчить про збільшення попиту та може вказувати на розширення споживчої бази.

Зокрема, важливо враховувати тенденцію до дистанційного обслуговування, оскільки збільшення кількості клієнтів, які користуються цими послугами, свідчить про стрімке впровадження цифрових технологій та зручний онлайн-доступ до банківських сервісів.

Крім того, динаміка цих показників свідчить про конкурентні та стратегічні аспекти роботи банків. Зростання кількості банків, які пропонують дистанційне обслуговування, свідчить про зростання конкуренції та стимулює банки до вдосконалення своїх послуг.

Аналізуючи рисунок 2.4, можемо зробити спостереження: у 2022 році кількість клієнтів українських банків зросла на майже 10%, до понад 79 мільйонів осіб, порівняно з 72 мільйонами у 2021 році. Також помітний зріст у кількості відкритих рахунків, який склав 12,8%, до 160,2 мільйонів, порівняно з попереднім роком. Слід зауважити, що зростає і кількість банків, які забезпечують дистанційне обслуговування. Наразі цю послугу отримують понад дві третини всіх клієнтів банків, з розподілом на 78% суб'єктів господарювання та 68% фізичних осіб. Загальна кількість рахунків, обслуговуваних дистанційно, зросла на 18,8%, порівняно з 2021 роком, і на 73% у порівнянні з 2020 роком.

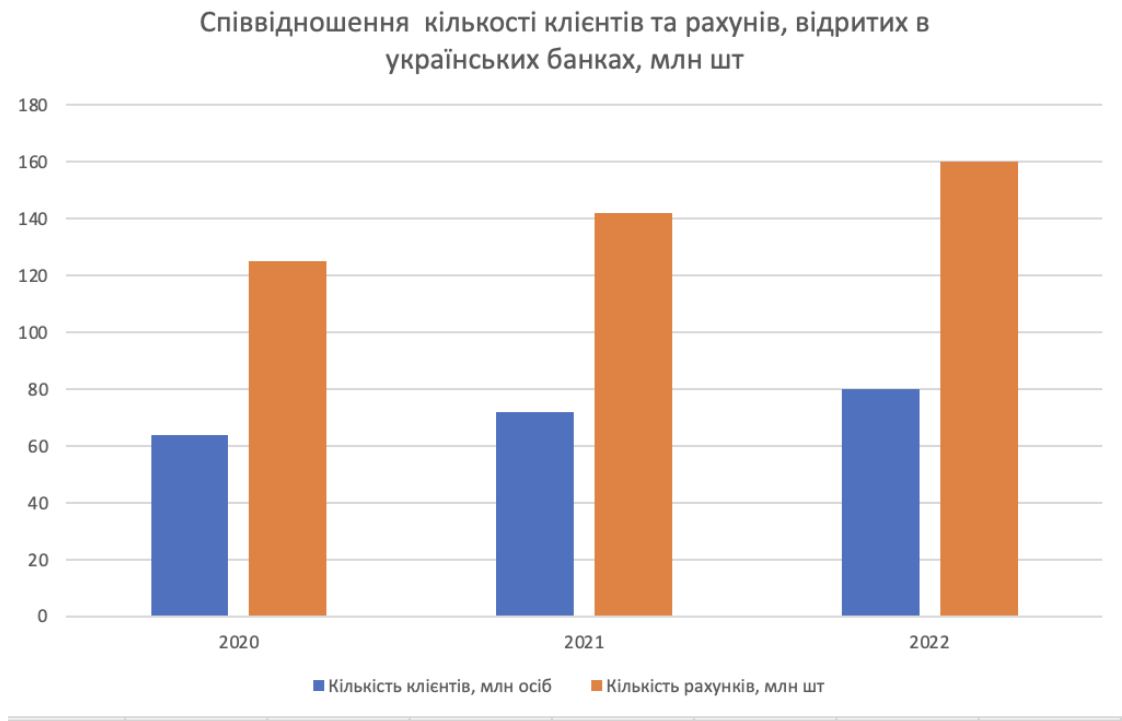

Рисунок 2.3 - Співвідношення кількості клієнтів та рахунків, відкритих в українських банках, млн шт [55, 56, 57]

Стан платіжних послуг в Україні за зазначені роки свідчить про активний та стійкий розвиток банківського сектору. Збільшення кількості клієнтів та відкритих рахунків вказує на зростання попиту на банківські послуги серед населення та підприємств. Особливу увагу заслуговує динамічний розвиток дистанційного обслуговування, що ставить банки відповідно до сучасних цифрових тенденцій. Такий позитивний тренд свідчить про успішну конкуренцію та сприяє формуванню динамічного та сучасного ринку платіжних послуг в Україні.

Наступний показник, з аналізу якого можна якісно зробити висновок про стан платіжних послуг в Україні – це кількісні дані, що характеризують платіжну інфраструктуру. Варто відзначити, що аналіз платіжної інфраструктури важливий для глибокого розуміння ринку платіжних послуг в Україні з кількох ключових причин.

По-перше, платіжна інфраструктура є основою для здійснення фінансових трансакцій. Вона визначає доступність та ефективність різних видів платежів, включаючи перекази, оплату товарів та послуг, а також електронні та мобільні

платежі. Розуміння стану та якості цієї інфраструктури дозволяє оцінити, наскільки швидко та ефективно можуть користувачі проводити операції.

По-друге, аналіз платіжної інфраструктури надає уявлення про рівень технологічної розвиненості та інновацій в галузі фінансів. З'ясування використовуваних технологій та можливостей для впровадження нових платіжних рішень допомагає передбачити тенденції ринку та покращити конкурентоспроможність платіжних послуг.

По-третє, платіжна інфраструктура також впливає на безпеку фінансових трансакцій. Аналіз систем безпеки та захисту від шахрайства допомагає забезпечити надійність платіжної системи, що є критично важливим для довіри користувачів та уникнення фінансових ризиків. Отже, аналіз платіжної інфраструктури в Україні важливий для повного усвідомлення її функціональності, технологічної готовності та безпеки, що сприяє покращенню якості та доступності платіжних послуг на ринку.

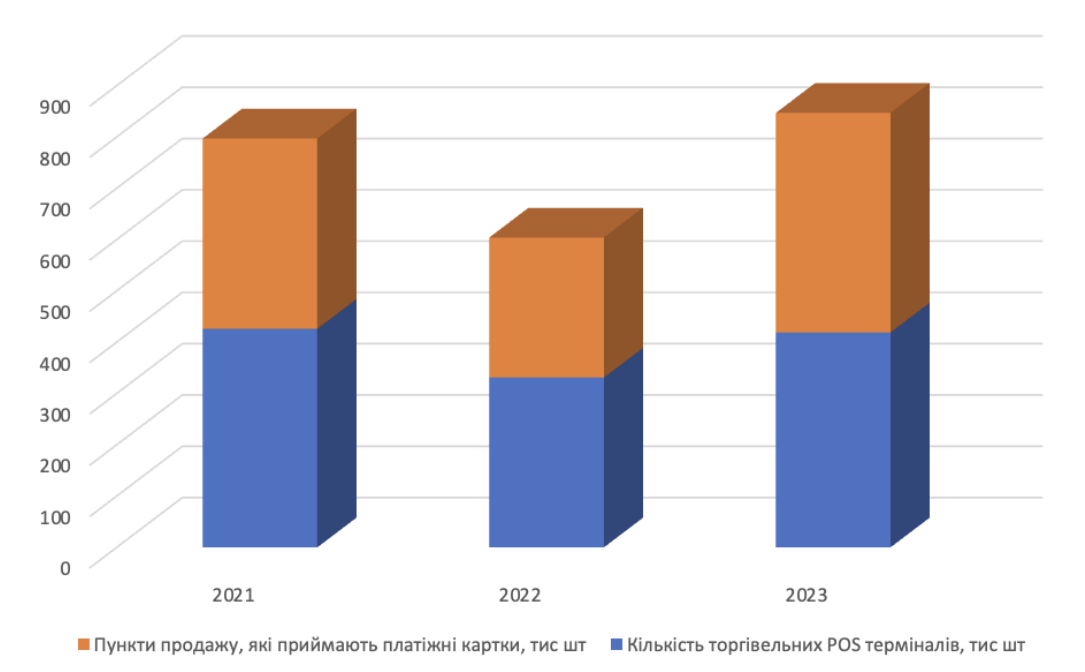

Рисунок. 2.4 - Співвідношення кількості пунктів продажу, які приймають платіжні картки та кількості торгівельних POS терміналів, тис шт [58, 59, 60]

На рисунку 2.4 зображено співвідношення кількості пунктів продажу, які приймають платіжні картки та кількості торгівельних POS терміналів. Загальне збільшення кількості пунктів продажу, які приймають платіжні картки, у даному

випадку свідчить про активний розвиток систем електронних платежів. Відносне падіння рівня прийняття платіжних карток як засобу оплати у 2022 році пов'язане з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну та спричинений цією подією шок. Довіра до безготівкових розрахунків відновилися доволі швидко – про це нам свідчать дані станом на жовтень 2023, з кількістю пунктів продажу, які приймають платіжні картки – 428 тисяч – ці дані перевищують дані за аналогічний період 2021 року.

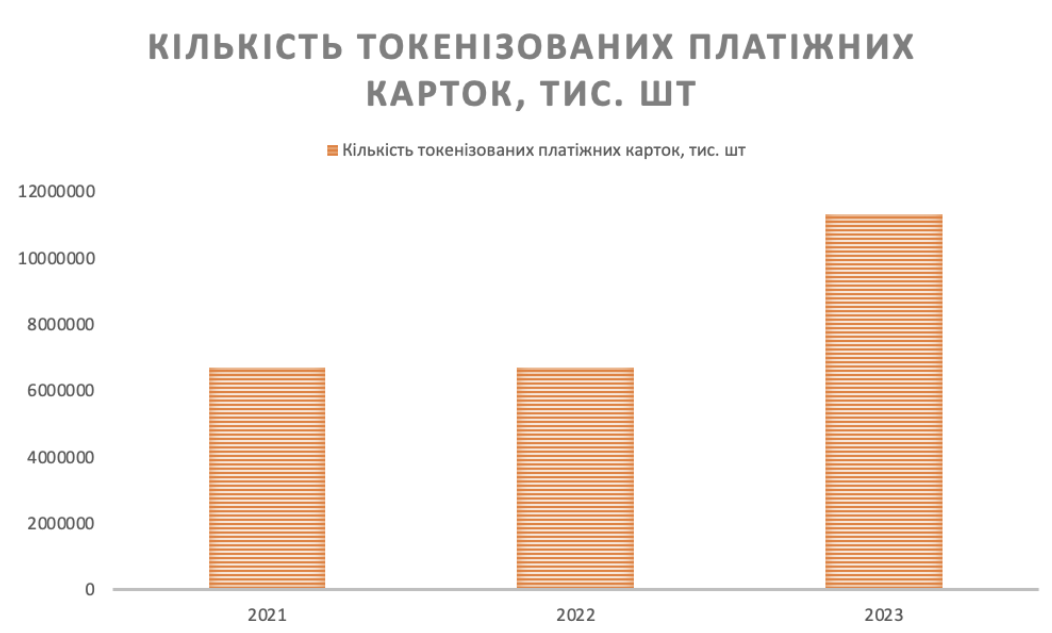

Рисунок 2.5 - Кількість токенизованих платіжних карток, тис. шт [58, 59, 60]

З аналізу показників фінансової інфраструктури можна постановити, що за останні три роки спостерігається зростання кількості токенизації платіжних карток (рисунок 2.5), головним чином за допомогою технологій Google Pay та Apple Pay. Токенизація у вищезгаданих мобільних платіжних системах використовується для безпечного та зручного проведення платежів без необхідності розкриття справжніх платіжних карток. В епоху електроніки та інтернету люди все частіше обирають цифрові форми зберігання і обробки інформації, і токенизовані картки можуть легше інтегруватися в цей діджиталізований світ.

Проаналізувавши стан платіжних послуг в Україні, можна зробити висновок - Україна переживала постійні зміни у сфері платіжних послуг протягом останніх

десятиліть, починаючи з появи перших комерційних установ та закінчуючи створенням власних платіжних систем.

Загалом, історія розвитку платіжних послуг в Україні свідчить про постійний розвиток та модернізацію фінансових технологій, що сприяє зручності, ефективності та інноваціям у цій галузі.

Невід'ємним чинником є те, що українська система платіжних послуг складається з комплексної взаємодії банківських установ, платіжних систем, операторів, електронних гарантів та торгових точок. Цей екосистемний підхід включає інтернаціональні та внутрішні платіжні системи, мобільні та електронні рішення, що забезпечують гнучкість та різноманітність для користувачів. Регулювання та контроль здійснюється йНБУ, який забезпечує стабільність та безпеку фінансових транзакцій в Україні.

Співпраця з банківськими установами полягає у розробці і комплексному супроводженні роботи спеціалізованого програмного забезпечення, метою якого є здійснення обліку міжбанківських операцій з використанням платіжних карток і забезпечення виконання взаємних розрахунків між учасниками платіжних систем.

Існує необхідність дослідження ключових показників, а саме обсяг електронних платежів, середньоденний обсяг операцій, середньоденний залишок коштів на рахунках, фінансова включенність (інформація про кількість клієнтів та рахунків у банках), кількість пунктів продажу, які приймають платіжні картки, кількість торговельних POS терміналів, кількість токенизованих платіжних карток для якісного аналізу стану платіжних послуг в Україні.

Варто позначити, що співпраця з банківськими установами є важливою частиною розвитку фінансової інфраструктури, особливо у контексті обробки міжбанківських операцій і використання платіжних карток. При цьому, для ефективної оцінки та покращення стану платіжних послуг в Україні, важливо проводити дослідження ключових показників.

Необхідно аналізувати обсяг електронних платежів, оскільки це вказує на рівень цифрової трансформації та популярність безготівкових операцій.

Середньоденний обсяг операцій є важливим показником активності фінансового ринку та його ліквідності.

Проаналізовано середньоденний залишок коштів на рахунках, оскільки це може вказувати на фінансову стабільність та спроможність банків забезпечувати потреби клієнтів. Фінансова включеність, або іншими словами, кількість клієнтів та рахунків у банках, є ключовим аспектом для оцінки доступності фінансових послуг у всіх сегментах суспільства.

Додатково, важливими є інформація про кількість пунктів продажу та торговельних POS терміналів, що приймають платіжні картки. Це вказує на розповсюдженість і прийняття безготівкових операцій в різних секторах економіки.

Не менш важливим є вивчення кількості токенизованих платіжних карток, оскільки це може свідчити про використання сучасних методів захисту та безпеки у фінансових транзакціях.

Усі ці показники допомагають створити повну картину електронних платежів та грошового обігу в країні, що в свою чергу сприяє розумінню потреб ринку та можливостей для подальшого вдосконалення банківської інфраструктури та платіжних послуг.

РОЗДІЛ 3

ВПЛИВ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

3.1 Основні проблеми та виклики для функціонування платіжних послуг в Україні.

Протягом багатьох років в Україні на публічному просторі продовжується дискусія, яка стосується функціонування платіжних послуг в Україні. Головним питанням у цьому плані стали вживання заходів з мінімізації ризиків платіжних послуг та максимізації ефективності платіжних систем, яка має стати матеріальною базою забезпечення розрахунків у економіці.

Потреба реформування платіжних послуг зумовлена потребами створення нових галузей платіжних послуг, які мають сприяти таким процесам, як стимуляція клієнтів розміщувати кошти на банківських рахунках, посилення безпеки платежів та покращення достовірності й якості інформації. Головним чином, нововведення мають відповідати стратегічним планам інтеграції України в європейський платіжний простір, яка неможлива без модернізації сфери платіжних послуг.

Хоч за цей час в Україні були свої досягнення та переваги в сфері платіжних послуг, все ж залишаються проблеми, які заважають покращенню ефективності. Основною перешкодою для розвитку платіжних послуг в Україні є, насамперед, обмеженість у баченні розвитку сфери платіжних послуг. З технічної точки зору, Україна має надійне нормативно-правове поле для успішного функціонування ринку платіжних послуг. Комерційні банки активно розробляють технологічні продукти для клієнтів всіх сегментів, а регулятор з кожним роком посилює нормативні вимоги для наслідування правового поля високо розвинутих країн.

З іншого боку, існує певна стратегічна невизначеність у напрямку покращення ринку платіжних послуг, адже українські розробники, користуючись багатьма платіжними системами, які розроблені в інших країнах, змогли віднайти власний продукт, який є якісним і який користується попитом у всьому світі.

Виходячи з цього, існує необхідність запровадження не скільки реформ, а інструментів стимулювання, які б спричинили поштовх у розвитку та підтримці інноваційних технологій у сфері фінансів, таких як блокчейн, штучний інтелект - щоб покращити безпеку та ефективність платіжних систем.

Прикладами інструментів стимулювання є, наприклад, впровадження спеціальних правових «полів» для діяльності. У даному контексті важко не погодитися з думкою Гончаренко А.С., яка влучно зазначає: більшість банків та фінтех-компаній обирають не жорстку конкуренцію, а співпрацю та кооперацію. Багато високотехнологічних компаній вже стали повноцінними учасниками ринку фінансових послуг і все частіше обирають тактику співпраці. Банкам все важче ігнорувати фінтех-компанії, співпраця з якими може сприяти збереженню прибутковості в новій реальності. Більш ніж 55% найбільших банків світу співпрацюють з фінтехами по ряду напрямків, надаючи їм можливість розвитку бізнесу та в обмін на це отримують інновації [61].

Для посилення ефективності платіжних послуг, комерційним банкам слід звернути увагу на впровадження систем цифрової ідентифікації та електронного документообігу для спрощення процесів верифікації клієнтів та зменшення бюрократії.

Ще однією проблемою, яка характеризує ринок фінансових послуг в Україні та їх вплив на національну економіку є відносно низький рівень цифрових фінансових послуг порівняно з європейськими та країнами з середнім рівнем доходу. На думку дослідниці С.В. Науменкової, основні причини обмеженого доступу значної кількості споживачів до фінансових послуг в Україні включають:

- Фінансова ізоляція, що обумовлена військовими діями, тероризмом та природними катастрофами;
- Примусове віддалення через відсутність довіри до фінансових установ, їх віддаленість, високі тарифи і т. д.;
- Добровільне відмовлення через відсутність доходу або попиту на фінансові продукти та послуги;

- Нерівномірний доступ громадян до фінансових послуг в деяких регіонах країни;
- Низький інтерес чи обмежена здатність небанківських фінансових установ надавати певні види фінансових послуг за допомогою каналів цифрового обслуговування;
- Недостатня законодавча та регуляторна контроль за наданням певних видів послуг та використанням окремих каналів та інноваційних інструментів;
- Низький рівень громадської обізнаності щодо використання інноваційних продуктів та послуг [62].

Аналізуючи показники з попереднього розділу та спостерігаючи щорічну позитивну тенденцію на зростання надання платіжних послуг, можна зробити висновок, що існує необхідність розробки та впровадження ефективних заходів кібербезпеки для захисту платіжних систем від шахраїв та кіберзлочинців.

Саме тому нагальні проблеми, виклики та перешкоди дають основу для визначення тих завдань, які мають сприяти вдосконаленню платіжних послуг в Україні:

- зростання ефективності управління ризиками;
- розробка та впровадження ефективних заходів кібербезпеки для захисту платіжних систем від кіберзлочинців;
 - покращення роботи нагляду та регулювання зі сторони Національного банку України для стабільності та ефективності ринку платіжних послуг;
 - впровадження стандартів ЄС у сфері платіжних послуг та клірингу, як необхідна умова стратегічного плану європейської інтеграції;
 - підвищення прозорості тарифної політики, операційних правил та процедур;
 - мінімізація використання готівки для послаблення тіньового сектору економіки.

Такі завдання є дуже важливими для подальшого розвитку платіжних послуг. Нові процедури, нові правила здатні в подальшому збільшити попит на платіжні послуги та прискорити рух грошових платежів.

Важливу роль у реалізації цих напрямів виконує Національний банк України, який стимулює як приватний сектор, так і державу до здійснення реформ. Національний банк має можливість стати користувачем нових платіжних послуг, здійснювати консультування з найкращих процедур для виконання платіжних операцій. В ролі оператора Національний банк України здатний до стимулювання реформ у сфері платіжних послуг.

Розроблення нових механізмів на ринку платіжних послуг сприяють розвитку та ефективному функціонуванню ринку. Зразками таких заходів є, наприклад, введення стандартів та норм для платіжних послуг, розроблення нормативно-правової бази захисту прав користувачів платіжних послуг.

Розв'язання цих проблем пришвидшить час виконання платіжних операцій та зменшить ризики, підвищить іміджевий рівень вітчизняних банківських установ, що, у підсумку, вплине ефективність монетарної політики.

3.2 Організація функціонування платіжних послуг у поточних умовах (на прикладі комерційного банку – бази практики)

У контексті повномасштабної війни стан українських банків, зокрема АТ "Креді Агріколь Банк", визначається складністю викликів та неспокійною економічною ситуацією.

АТ "Креді Агріколь Банк", подібно до інших банків, виявляє гнучкість та адаптивність у стратегічному управлінні, реагуючи на зміни у економічному оточенні. Зокрема, банк зосереджує увагу на забезпеченні фінансової стійкості, ефективному ризик-менеджменті та підтримці клієнтів у складних умовах.

Фінансова система в умовах війни стикається із збільшеним ризиком кредитування та зниженням ліквідності. Для вирішення цих проблем, АТ "Креді

Агріколь Банк" приймає заходи щодо зміцнення кредитного портфеля, перегляду стратегії інвестування та використання інноваційних підходів у фінансовому управлінні.

Умови війни також стимулюють банк до розвитку цифрових ініціатив, щоб полегшити фінансові операції та забезпечити дистанційний доступ до банківських послуг у складних обставинах.

Важливим аспектом є також забезпечення сталої комунікації та діалогу з регуляторами та іншими учасниками ринку з метою забезпечення стабільності та ефективності діяльності АТ "Креді Агріколь Банк" в умовах війни.

З початком війни банк має активну соціальну позицію, спрямував зусилля на підтримку клієнтів, співробітників і суспільства. Загалом за 8 місяців банк спрямував майже 20 млн гривень на різні благодійні проекти, здебільшого на придбання медичного обладнання для лікарень за підтримки благодійного фонду Твоя опора. Водночас Група Креді Агріколь проявила солідарність з українцями, призупинила свою діяльність у росії (все нове фінансування російських компаній і комерційну діяльність), та запустила надзвичайний фонд солідарності у розмірі 10 млн євро.

Навіть під час війни банк залишається максимально надійним та ефективно протидіє дестабілізуючим чинникам. Креді Агріколь підтримує потужні позиції по капіталу та ліквідності, а також має постійну підтримку міжнародної фінансової Групи. Банк інвестує в цифрові рішення та мережу відділень, відновлює кредитування та запускає нові продукти.

В умовах повномасштабної війни українські банки, зокрема АТ "Креді Агріколь Банк", пристосовують свою діяльність до нових умов. Фінансові установи активно переглядають стратегії кредитування та звертають увагу на галузі, що можуть залишатися стійкими в умовах війни.

У ситуації війни особлива увага приділяється забезпеченню фінансової стійкості та ліквідності для подальшого безперебійного функціонування. Банк розглядає можливості розвитку цифрових платформ для забезпечення

дистанційного обслуговування клієнтів, що стає важливим в умовах обмежень руху або евакуації.

Фінансові установи також співпрацюють з урядовими інституціями для розробки стратегій стабілізації фінансової системи та підтримки довіри громадськості в умовах кризи.

Однак слід пам'ятати, що ситуація розвивається динамічно, і фінансові установи повинні оперативнo реагувати на нові виклики та зміни в економічному та політичному середовищі.

Ще однією важливою складовою для стабільного та ефективного розвитку платіжних послуг в Україні є її нормальне функціонування. Основою для нормального функціонування є наявність інформаційної безпеки. Наявність чіткої стратегії з інформаційної безпеки означатиме, що здатність протистояти та запобігати нанесенню шкоди як власникам, так і користувачам буде високою й це зможе забезпечити роботу установ.

Така політика забезпечує захист інформації від втрати або потрапляння до рук непотрібних осіб. Захист інформації є сукупністю заходів і норм, які мають запобігти нанесенню шкоди власнику інформації, автоматизованій системі чи особам, які користуються нею. Об'єктами захисту інформаційної безпеки є: інформація, яка підлягає обробці автоматизованою системою, а також права власників та користувачів автоматизованої системи. Система захисту інформації повинна забезпечувати: цілісність інформації, її конфіденційність, а також постійний та безперешкодний доступ до компонентів платіжної системи для користувачів та надавачів послуг.

Безпека системи включає в себе зовнішні та внутрішні аспекти. Зовнішня безпека фокусується на захисті від непотрібної деформації інформації при стихійних лихах та запобіганні проникненню зловмисників. Внутрішня безпека спрямована на забезпечення нормальної функціональності системи, цілісності інформації та компонентів.

Всі ці безпекові заходи передбачають створення механізмів діяльності, якими могли би користуватися як самі користувачі системи, так і її обслуговуючий

персонал. Електронні документи, які містять банківську таємницю або конфіденційною інформацією мають підлягати шифруванню.

Криптографічні алгоритми застосовують для шифрування інформації та захисту даних і повідомлень інформації від сторонніх змін. Апаратно-програмні криптографічні засоби забезпечують авторизацію відправника та отримувача, гарантують достовірність та цілісність інформації, унеможливають її у зашифрованому вигляді.

3.3 Платіжні послуги, як необхідна умова функціонування та розвитку економіки.

Платіжні послуги відіграють ключову роль у розвитку економіки, полегшуючи транзакції та забезпечуючи фінансову включеність. Вони сприяють росту бізнесу, стимулюють інновації та інвестиції, фінансують національні проекти та сприяють стабільності економіки. Платіжні послуги також грають важливу роль у створенні робочих місць і сприяють соціальному розвитку країни.

Уже протягом останніх років та десятиріч ми бачимо поступову тенденцію витіснення готівки в роздрібних платежах на користь використання безготівкових платіжних операцій, які неможливі без функціонування платіжних систем та інструментів, які є невід'ємною складовою платіжних послуг. Попри те, що паперові гроші продовжують залишаються в обігу в значних розмірах, кількість безготівкових платежів продовжує зростати.

Частота використання платіжних послуг тісно пов'язана з рівнем економічного розвитку країни, що ми можемо й побачити на рисунку 3.1, де чітко показана закономірність, високий рівень користування безготівковими засобами спостерігається у країнах із вищим рівнем ВВП на душу населення, у ось країнах, де рівень ВВП на душу населення низький, кількість безготівкових платежів залишається на низькому рівні й перевага надається розрахуванням готівковими коштами.

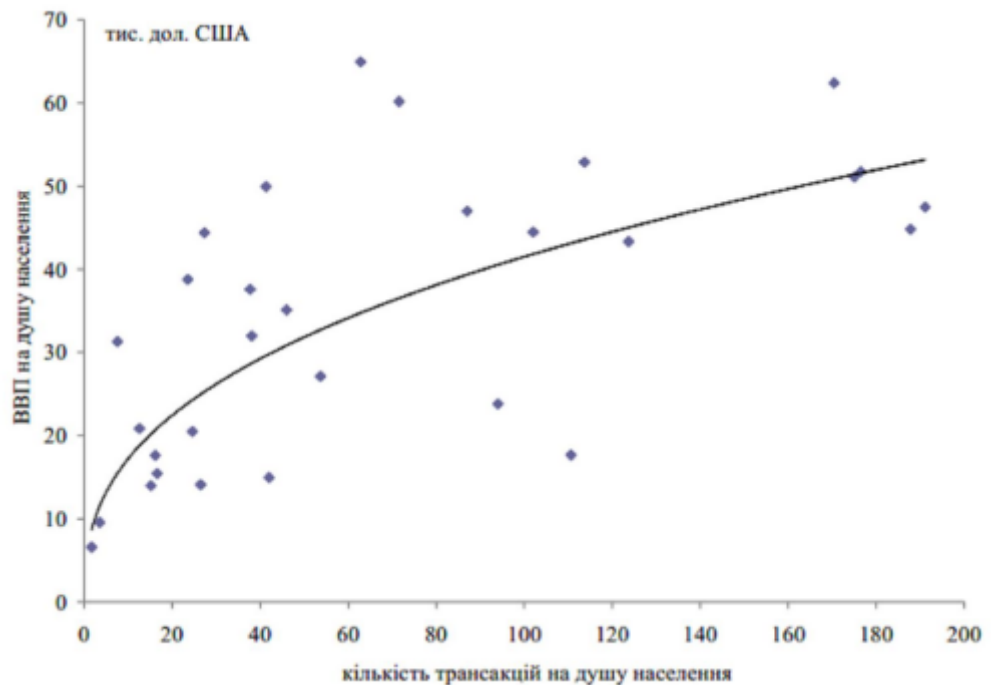

Рисунок 3.1 - Залежність між рівнем ВВП на душу населення й кількістю безготівкових трансакцій на душу населення в 2008 році [30, с.86]

Така закономірність може мати різні причини: з одного боку, це наслідок покращення рівня добробуту та розвитку країни, проте й самі безготівкові платежі сприяють прискоренню економічного розвитку країни, і на це є свої причини:

- поширення електронних платежів при розрахунках у роздрібній мережі за стимулює споживання домогосподарств. Коли споживач розраховується готівкою, він може купити не більше, ніж є грошей у нього в гаманці, а ось електронні інструменти дають доступ до всіх коштів на рахунку, що робить споживання більш зручним і збільшує його обсяги;

- пропозиції бонусів користувачам карт для стимуляції використання карти.
- вплив на фінансову систему й монетизацію економіки, залучаючи кошти населення й компаній у банківську систему;

- скорочення операційних витрат банківської системи і держави в цілому;
- збільшення ліквідності банків, що спрощує товарно-грошовий оборот, надаючи доступ до додаткових коштів населенню й підприємствам;

- доступність безготівкових інструментів для широких верств населення;

- сприяння зменшенню тіньової економіки, у якій використовуються якраз готівкові розрахунки завдяки їх анонімності. Впровадження електронних платіжних інструментів зменшує грошовий потік, доступний для тіньового обороту й обмежує ухилення від податків. Таким чином, збільшення використання електронних платіжних інструментів сприяє зменшенню тіньової економіки й збільшує податкові надходження за рахунок розширення бази оподаткування без зміни податкового тиску.

Україна в цьому плані має проблеми, які стримують розвиток безготівкових платежів. Причина полягає у відсутності конкуренції між провайдерами платіжних послуг, оскільки міжнародні платіжні системи Visa та MasterCard є монополістами на українському ринку платіжних послуг та контролюють 90% ринку.

Проте, безготівкові розрахунки мають і іншу сторону медалі, зокрема вони, як правило, оцінюються як менше в порівнянні з готівкою. Це пояснюється рядом причин, такими як: менша витрата часу на проведення трансакції та менші витрати на інкасацію та зберігання готівки.

Структура витрат на обслуговування готівкових та безготівкових розрахунків принципово відрізняється: обслуговування готівкових платежів вимагає відносно невеликих фіксованих витрат, проте змінні витрати ростуть одночасно зі збільшенням обсягу операцій, що обмежую економію на масштабах. У випадку безготівкових розрахунків ситуація інша. Електронні платежі вимагають більших інвестицій в інфраструктуру, але значно менших змінних витрат. Інакше кажучи, безготівкові трансакції становляться відносно дешевшими при збільшенні їх частки в загальному обсязі операцій, що означає економію на масштабах при зростанні безготівкових трансакцій.

Таким чином, при впровадженні електронних платежів витрати користувачів платіжних систем поступово зменшуються при збільшенні обсягу безготівкових платежів, а економічні ресурси вивільняються для більш ефективного використання. Загальна економія від розповсюдження електронних платежів може досягати 1 % від ВВП.

Варто відзначити, що національний, так само як і світовий попит на платіжні послуги, залежить від фактору економічного зростання. З розвитком економіки та збільшенням бізнес-активності зростає потреба в різноманітних фінансових інструментах для забезпечення робочого капіталу, інвестицій та фінансування проектів. Як описувалося вище, розвиток цифрових технологій та інновацій у фінансовому секторі сприяє зручнішому та доступнішому наданню фінансових послуг через онлайн-платформи та мобільні додатки. Крім того, збільшення чисельності населення та розширення середнього класу створюють попит на різні види фінансових послуг, включаючи банківські, страхові та інвестиційні послуги.

Як зазначалося раніше, при визначенні впливу платіжних послуг на розвиток національної економіки, слід враховувати чинники глобалізації, міжнародної торгівлі, фінансової освіти користувачів платіжних послуг, а також демографічні зміни.

Проаналізувавши проблеми та виклики для ринку платіжних послуг в Україні, можна приділити увагу кільком аспектам для подальшого розвитку ринку платіжних послуг з метою більш ефективного обслуговування національної економіки:

1. Запровадження державою інструментів стимулювання, які б уможливили зростання розробок технологічних продуктів та рішень на ринку платіжних послуг. Підтримка фінтех-стартапів та технологічних компаній, які пропонують нові та інноваційні платіжні рішення може сприяти кооперації фінансових установ, та, як наслідок, урізноманітнення ринку платіжних послуг.

2. Посилення заходів безпеки в електронних платіжних системах є ключовим аспектом, який до виконання має взяти держава а особі відповідних правоохоронних органів. Це включає в себе розробку та впровадження сучасних технологій шифрування та захисту даних, навчання користувачів основам кібербезпеки, а також боротьба з кібер-шахрайством.

3. Удосконалення систем цифрової ідентифікації та електронного документообігу для спрощення процесів верифікації клієнтів та зменшення бюрократії. До виконання цієї ініціативи рекомендується залучення комерційних

банків, адже законодавство (головним чином представлене Постановою НБУ №65 «Положення про фінансовий моніторинг») чітко регламентує дані процедури.

4. Розширення доступності платіжних послуг через підвищення інтересу фінансових установ інвестувати у розробки цифрових рішень та через підвищення громадян довіри до банківської системи.

4. Розвиток програм та ініціатив з підвищення фінансової грамотності сприяє більшій усвідомленості користувачів щодо ризиків та можливостей, які пов'язані з платіжними послугами.

6. Співпраця між урядом, приватним сектором та академічними установами може допомогти розв'язати складні завдання, пов'язані з розвитком і впровадженням нових платіжних технологій.

Ці заходи можуть сприяти подальшому розвитку ринку платіжних послуг в Україні, забезпечуючи більш безпечні, ефективні та доступні послуги для всього суспільства та здатні рухати національну економіку вперед.

ВИСНОВКИ

Отже, із проаналізованого цією роботою матеріалу, можна зробити висновок, що платіжні послуга – це діяльність надавача платіжних послуг з виконання та/або супроводження платіжних операцій. Іншими словами, платіжна послуга – це сервіс, які дозволяє фізичним та юридичним особам здійснювати фінансові транзакції. Платіжні послуги включають у себе широкий спектр операцій, починаючи від переказу коштів та платежів за товари та послуги до управління фінансами та інвестування. Платіжні послуги є важливим інструментом у сучасному світі фінансів, який дозволяє індивідам, компаніям, банківським установам та багатьом іншим суб'єктам здійснювати грошові операції, перекази, оплачувати рахунків та багато інших дій.

Розвиток платіжних послуг зараз відбувається у швидкому темпі, що забезпечує суб'єктам використання зручність та ефективність у здійсненні фінансових операцій.

Функціями платіжних послуг є:

- Легкість та зручність;
- Швидкість та ефективність;
- Безпека;
- Глобалізація;
- Сприяння розвитку економіки;
- Інновації та розвиток.

Україна переживала постійні зміни у сфері платіжних послуг протягом останніх десятиліть, починаючи з появи перших комерційних установ та закінчуючи створенням власних платіжних систем.

Загалом, історія розвитку платіжних послуг в Україні свідчить про постійний розвиток та модернізацію фінансових технологій, що сприяє зручності, ефективності та інноваціям у цій галузі.

Вагомим чинником є те, що українська система платіжних послуг складається з комплексної взаємодії банківських установ, платіжних систем, операторів, електронних гаманців та торгових точок.

У роботі економіко-математичними методами дослідження було проаналізовано ключові показники стану платіжних послуг в Україні, відслідковано їх вплив у контексті розвитку національної економіки. Ключовими показниками є:

- обсяг електронних платежів;
- середньоденний обсяг операцій;
- середньоденний залишок коштів на рахунках;
- фінансова включенність (інформація про кількість клієнтів та рахунків у банках);
- кількість пунктів продажу, які приймають платіжні картки;
- кількість торговельних POS терміналів;
- кількість токенизованих платіжних карток.

У результаті аналізу, було досягнуто висновку, що дані допомагають створити повну картину електронних платежів та грошового обігу в країні, що в свою чергу сприяє розумінню потреб ринку та можливостей для подальшого вдосконалення банківської інфраструктури та платіжних послуг.

Варто також зазначити, що станом на зараз платіжні послуги у контексті їх впливу на розвиток національної економіки мають і свої недоліки, які слід перерахувати:

- ризик кіберзлочинності, коли хакери можуть намагатися отримати доступ до особистої інформації та грошових коштів через, знайшовши вразливості в системах безпеки;
- висока комісія, яку стягують платіжні системи чи провайдери послуг за надання своїх послуг, що може стати додатковим фінансовим обтяженням для користувачів;

- технічні збої або проблеми зі з'єднанням можуть призвести до затримок у здійсненні платежів або рідше - навіть до втрати коштів;

- використання електронних платіжних систем може залишати сліди та відслідковувати фінансові операції користувачів, що порушує приватність;

Хоча платіжні послуги надають безліч переваг, важливо враховувати їхній комплексний характер і розглядати питання безпеки, комісійних витрат та технічних аспектів для забезпечення максимальної користі з їх використанням. Загалом, актуальність електронних платежів полягає у їхній здатності забезпечити зручність, швидкість, безпеку та доступність у світі, який стає все більш цифровим та підвищує вимоги до швидкості та ефективності фінансових операцій.

Переваги та недоліки платіжних послуг мають свій вплив на розвиток національної економіки:

- ефективні платіжні послуги сприяють розвитку підприємств та підтримують економічний зріст. Швидкі та ефективні методи оплати полегшують торгівлю та забезпечують безперешкодний обіг коштів між бізнесами, що сприяє розширенню меж бізнес-відносин;

- електронні платіжні системи роблять товари та послуги більш доступними. Це збільшує споживчі можливості, оскільки люди можуть швидко та зручно здійснювати покупки в мережі (у будь-якій країні світу) або в магазинах;

- платіжні послуги допомагають залучати до фінансової системи тих, хто раніше мав обмежений доступ до неї. Це сприяє розвитку мікропідприємств та допомагає підтримувати фінансову включеність для всіх верств суспільства;

- електронні платежі допомагають зменшити використання готівки в економіці. Це сприяє боротьбі з тіньовою економікою та сприяє підвищенню ефективності фінансових операцій;

- електронні системи платежів полегшують міжнародні транзакції, сприяючи розвитку глобальної торгівлі та співпраці між країнами;

- ефективність платіжних послуг дозволяє компаніям зменшувати витрати на обслуговування операцій та підвищувати продуктивність, що сприяє загальному економічному зростанню.

Отже, платіжні послуги відіграють важливу роль у сучасній економіці, сприяючи розвитку бізнесу, підвищенню фінансової включеності та стимулюючи інновації, що впливає на загальне підвищення ефективності та динаміки економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 29.07.2023 р. 3249-IX. URL: <https://surl.li/oaхgr> (Дата звернення: 23.10.2023).
2. Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 01.07.2022. р. 2130-IX. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2594-15> (Дата звернення: 23.10.2023).
3. Закон України «Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text>(Дата звернення: 23.10.2023).
4. Закон України «Про Національний банк України». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.(Дата звернення: 23.10.2023).
5. Закон України «Про платіжні послуги». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T211591?an=149>.(Дата звернення: 23.10.2023).
6. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>.(Дата звернення: 23.10.2023).
7. Інструкція «Про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті», затверджена Постановою Правління Національного банку України від 16.08.2006 №320, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 06.09.2006 за №1035/12909 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1035-06#Text>.(Дата звернення: 23.10.2023).
8. Конституція України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.(Дата звернення: 23.10.2023).
9. Перелік і тарифи на послуги, що надаються НБУ, який виконує функції Платіжної організації НСМЕП, членам та учасникам НСМЕП, затверджені Постановою Правління НБУ 12.08.2003 №333 (у редакції Постанови

- Правління НБУ від 13.11.2006 №431, із змінами і доповненнями, внесеними Постановами Правління НБУ від 26.04.2006 №160, від 13.11.2006 №431, від 17.12.2007 №460, від 15.12.2008 №428, від 28.05.2012 №208). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1258-06#Text>. (Дата звернення: 26.10.2023).
10. Положення «Про діяльність в Україні внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем», затверджене Постановою Правління НБУ від 25.09.2007 №348. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1173-07> (Дата звернення: 26.10.2023).
11. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України» від 16.12.2002 р. №508. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG7495.html (Дата звернення: 26.10.2023).
12. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України» від 16.12.2002 р. №508. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG7495.html. (Дата звернення: 26.10.2023).
13. Правила Національної системи масових електронних платежів, що затверджені Постановою Правління НБУ від 10.12.2004 №620, які зареєстровані в Міністерстві юстиції України 11.01.2005 р. за №25/ 10305. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0025-05> (Дата звернення: 26.10.2023).
14. Тимчасове положення про застосування мобільного платіжного інструмента в Національній системі масових електронних платежів, затверджене НСПЕП НБУ від 31.08.2006 №71. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0071500-06>. (Дата звернення: 26.10.2023).
15. Вишивана Б. Класифікація карткових платіжних інструментів / Б. Вишивана // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 158–164

16. Вовчак О. Д. Платіжні системи : [навч. посібн.] / О. Д. Вовчак, Г. Є. Шпаргало. – К. : Знання, 2008. – 341 с
17. Грицюк П. Ю. Особливості захисту електронних платіжних систем мережі Інтернет / П. Ю. Грицюк, Ю. І. Грицюк // Зб. наук.-техн. пр. «Науковий вісник НЛТУ України». – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.1. – С. 339–347.
18. Ільків Х. А. Характеристика системи електронних грошей PayPal / Х. А. Ільків // Форум фінансових дискусій «Фінансовий супермаркет, 2012». URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=1257>
19. Казначейська система : [підручн.] / С. І. Юрій, В. І. Стоян, М. Й. Мац. – Тернопіль, 2002. – 394 с.
20. Корецька Н. І. Платіжні системи: в схемах і таблицях : навч. посіб. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. – 302 с. URL: <http://surl.li/djvsm>. (Дата звернення: 26.10.2023).
21. Левицька Т.В. Особливості використання сучасних інформаційних технологій і платіжних пластикових карток у банківській системі [Текст] / Т.В. Левицька // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 10. - С. 233-238.
22. Міжнародні комерційні угоди та розрахунки: нормативно-правове регулювання : [навч. посібн.] / За ред. Козака Ю. Г., Логвінової Н. С. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 648 с
23. Мороз А. М. Банківські операції : [підручн.]. – 2-ге вид., випр. і доп. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
24. Науменко Д. Електронні гроші в Україні : фінансовий звіт / Д. Науменко, В. Кравчук, А. Глибовець. – К. : Альфа-ПК, 2012. – 64с. URL: <http://surl.li/oaхnc>
25. Національна система масових електронних платежів Національного банку України (НСМЕП) / Сайт Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id =75431&cat_id=36046

26. Олійник А. В. Інформаційні системи і технології у фінансових установах / А. В. Олійник, В. М. Шацька : [навч. посібн.] – Львів : «Новий Світ-2000», 2006. – 436 с.
27. Офіційний сайт Асоціації «Український союз учасників НСМЕП». URL: <http://www.ansmer.kiev.ua/>. (Дата звернення: 26.10.2023).
28. Пиріг С. О. Платіжні системи : [навч. посібн.] / С. О. Пиріг. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
29. Пиріг С. О. Ризики платіжних систем в умовах ринкової економіки України / С. О. Пиріг // Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 5 (20). – Ч. 2. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 368 с.
30. Платіжна система України і стратегія її розвитку. URL: <http://surl.li/oaxnn>. (Дата звернення: 26.10.2023).
31. Поддєрьогін А. Л. Класифікація платіжних карток як відображення сучасного рівня розвитку операцій з ними / А. Л. Поддєрьогін // Вісник Української академії банківської справи. – №1(8). – 2000. – С. 55–58.
32. Політюк Л. Г. Особливості системи електронних платежів нового покоління в Україні / Л. Г. Політюк, О. І. Малкова // Зб. наук. пр. «Коммунальное хозяйство городов». – №77. – Луганськ : Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. – С. 342–346.
33. Рогач О. І. Міжнародні фінанси : [підручн.] / О. І. Рогач, А. С. Філіпенко, Т. С. Шемет. – Київ : Либідь, 2003. – 784 с. 54. Рогач О. І. Міжнародні фінанси : [підручн.] / О. І. Рогач, А. С. Філіпенко, Т. С. Шемет. – Київ : Либідь, 2003. – 784 с.
34. Руденко Л. В. Організація міжнародних кредитно-розрахункових операцій в банку : [посібн.] / Л. В. Руденко. К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 376 с.
35. Самусь А. О. Поняття і види електронних грошей як об'єкта правового регулювання / А. О. Самусь, О. А. Швагер // Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи Національного банку України. – Серія «Економічні науки». – К. : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – С. 62–66

36. Система електронних платежів Національного банку України (СЕП) / Сайт Національного банку України. URL: <http://surl.li/oaaxe>. (Дата звернення – 12.11.2023).
37. Страхарчук А. Я. Інформаційні системи і технології в банках : [навч. посібн.] / А. Я. Страхарчук, В. П. Страхарчук. – К. : УБС НБУ; Знання, 2010. – 515с.
38. Тиркало Р. І. Банківська справа : [навч. посібн.] / Р. І. Тиркало. – Тернопіль : Вид-во «Карт-бланш», 2001. – 314 с.
39. Українська національна розрахункова картка (УкрКарт). URL: www.ukrcard.com.ua/.
40. Чайковський Л. І. Платіжні системи : [навч. посібн.] / Л. І. Чайковський. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 210 с. URL: <http://surl.li/hmzyj>.
41. Ющенко В. А. Платіжні системи : [навч. посібн. для студ. вузів] / В. А. Ющенко, А. С. Савченко, С. Л. Цокол, І. М. Новак, В. П. Страхарчук; Національний банк України. – К. : Либідь, 1998. – 416с. URL: <http://surl.li/oaohh>. (Дата звернення – 13.11.2023)
42. American Express, URL: <http://home.americanexpress.com>. (Дата звернення – 13.11.2023)
43. Bech M. L. Technology Diffusion within Central Banking: The Case of RealTime Gross Settlement / M. L. Bech, B. Hobijn // International Journal of Central Banking. Sept. 2007. – Vol. 3 (3). – P. 147–181.
44. CHIPS. Statistics. [дата звернення до електронного ресурсу – 17.09.2023] URL: <http://www.chips.org/docs/000652.pdf>
45. E-Gold. [дата звернення до електронного ресурсу – 17.09.2023] URL: <http://surl.li/oaхpp>.
46. Master Card. [дата звернення до електронного ресурсу – 17.09.2023] URL: <http://www.mastercard.com/>
47. Mondex. [дата звернення до електронного ресурсу – 17.09.2023] URL: http://www.e-commerce.ru/biz_tech/.
48. Visa. URL: <http://www.visa.com/>

49. VisaCash. [Електронний ресурс] [дата звернення до електронного ресурсу – 17.09.2023] URL:<http://www.visacash.ru/>.
50. WebMoney. [дата звернення до електронного ресурсу – 17.09.2023] URL:<http://www.webmoney.ru/>.
51. НБУ. СЕП. Факти та цифри, 9 місяців 2023 року [дата звернення до електронного ресурсу – 20.11.2023] URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/sep-fakti-ta-tsifri-9-misyatsiv-2023-roku>.
52. СЕП. Факти та цифри, 2022 рік [дата звернення до електронного ресурсу – 20.11.2023] URL: <http://surl.li/oaxry>
53. СЕП. Факти та цифри, 2021 рік [дата звернення до електронного ресурсу – 20.11.2023] URL: <http://surl.li/oaxrg>
54. СЕП. Факти та цифри, 2020 рік [дата звернення до електронного ресурсу – 20.11.2023] URL: <http://surl.li/oaxre>
55. Кількість клієнтів та рахунків в банках, 2022 рік [дата звернення до електронного ресурсу – 20.11.2023] URL: <http://surl.li/oaxqw>
56. Кількість клієнтів та рахунків в банках, 2020 рік [дата звернення до електронного ресурсу – 20.11.2023] URL: <http://surl.li/oaxqr>
57. Кількість клієнтів та рахунків в банках, 2021 рік [дата звернення до електронного ресурсу – 20.11.2023] URL: <http://surl.li/oaxqq>
58. Платіжні картки в Україні, 2021 рік [дата звернення до електронного ресурсу – 28.11.2023] URL: <http://surl.li/oaxqn>
59. Платіжні картки в Україні, 2022 рік. [дата звернення до електронного ресурсу – 28.11.2023] URL: <http://surl.li/oaxqj>
60. Платіжні картки в Україні, 2023 рік [дата звернення до електронного ресурсу – 28.11.2023] URL: <http://surl.li/oaxqh>
61. Гончаренко А.С. БАНКІВСЬКА КОНКУРЕНЦІЯ НА РИНКУ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ РОЗВИТКУ FINTECH / НАУКОВИЙ ВІСНИК Одеського національного економічного університету. [дата звернення до електронного ресурсу – 01.12.2023] URL: <http://surl.li/oaxqf>

62. Naumenkova S. "Digital financial inclusion: evidence from Ukraine"
[Електронний ресурс] / Svitlana Naumenkova [дата звернення до електронного ресурсу – 02.12.2023] URL: <http://surl.li/oaхqа>
63. Леонов Д.А., Львовчкін С.В., Хоружий С.Г. Ринок фінансових послуг: парадигма євроінтеграції: монографія / за наук. ред. В.М. Федосова. – К.: УІРФР, 2008. – 848 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1. Кількість учасників системи електронних переказів Національного банку України протягом 2003–2014 рр. [20, с. 211]¹

Учасник СЕП НБУ	01.07.2003 р.	01.10.2006 р.	01.01.2010 р.	01.01.2014 р.
Банківські установи	158	169	181	180
Філії банківських установ	1597	1412	1070	178
Органи Державної казначейської служби	28	28	28	28
Установи НБУ	1	35	36	37

Таблиця А.2. Банки-члени НСМЕП станом на 01.01.2014 р. [20, с. 247]²

Назва банку, що є членом НСМЕП	Функції банку в НСМЕП
1	2
Національний банк України	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «Мегабанк»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «Банк "Грант"»	емітент/екваєр платіжних карток
ВАТ КБ «Хрещатик»	емітент/екваєр платіжних карток
Банк «Демарк»	емітент/екваєр платіжних карток
АТ «Брокбізнесбанк»	емітент/екваєр платіжних карток
АБ «Експрес-Банк»	емітент/екваєр платіжних карток
АТ «Імексбанк»	емітент/екваєр платіжних карток
Полікомбанк	емітент/екваєр платіжних карток
ВАТ КБ «Інтербанк»	емітент/екваєр платіжних карток
АКБ «ЧБРР»	емітент/екваєр платіжних карток
АБ «Київська Русь»	емітент/екваєр платіжних карток
АТ Банк «Меркурій»	емітент/екваєр платіжних карток
Акціонерний банк «Південний»	екваєр платіжних карток
АКБ «Фінбанк»	емітент/екваєр платіжних карток
ВАТ «ТММ-Банк»	емітент/екваєр платіжних карток
АТ «КІБ»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «Перший Інвестиційний Банк»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ АКБ «Львів»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «ФОЛЬКСБАНК»	емітент/екваєр платіжних карток
АКБ «Юнекс»	емітент/екваєр платіжних карток
ПуАТ «Фідобанк»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «АКБ «Київ»	емітент/екваєр платіжних карток
ТОВ КБ «Фінансова ініціатива»	емітент/екваєр мобільних платіжних інструментів
ПАТ «Кредитпромбанк»	емітент/екваєр мобільних платіжних інструментів
АБ «Укргазбанк»	емітент/екваєр мобільних платіжних інструментів
АБ «Укркомунбанк»	емітент/екваєр мобільних платіжних інструментів
ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	емітент/екваєр мобільних платіжних інструментів

¹ Корецька Н. І. Платіжні системи: в схемах і таблицях : навч. посіб. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. – 302 с. URL: <http://surl.li/djvsm>. (Дата звернення: 26.10.2023).

² Там же [с. 247]

Продовження таблиці А.2

АТ «Реґіон-банк»	емітент/екваєр платіжних карток
АТ «Фортуна-банк»	емітент/екваєр платіжних карток
ВАТ КБ «ПІВДЕНКОМБАНК»	емітент/екваєр платіжних карток
АБ «Укрґазпромбанк»	емітент/екваєр платіжних карток
АБ «УкрБізнесБанк»	емітент/екваєр платіжних карток
ВАТ «ЄБРФ»	емітент/екваєр платіжних карток
ВАТ «Міжнародний Інвестиційний Банк»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «КРЕДИТВЕСТБАНК»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	емітент платіжних карток
АТ «ОКСІ БАНК»	емітент/екваєр платіжних карток
ВАТ «АКБ «Капітал»	екваєр платіжних карток
АТ «МетаБанк»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «КРЕДОБАНК»	емітент/екваєр мобільних платіжних інструментів
ПАТ Банк «Морський»	емітент платіжних карток
АТ «БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА»	емітент/екваєр платіжних карток
ВАТ КБ «ПРОМЕКОНОМБАНК»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «Всеукраїнський Банк розвитку»	емітент платіжних карток
ПАТ АБ «Столичний»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «Терра Банк»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «Банк Перший»	емітент платіжних карток
ПАТ «Банк інвестицій та заощаджень»	екваєр платіжних карток
ПАТ «Державний експортно-імпорتنий банк України»	емітент/екваєр платіжних карток
ВАТ «Ощадбанк»	емітент/екваєр платіжних карток
АТ «КБ «СОЮЗ»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «АґроКомБанк»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «Реал Банк»	емітент/екваєр платіжних карток
ПАТ «Актабанк»	емітент/екваєр
ПАТ «Фінростбанк»	емітент/екваєр
ПАТ «АБ "РАДАБАНК»	емітент/екваєр
АТ «Дельта Банк»	емітент/екваєр

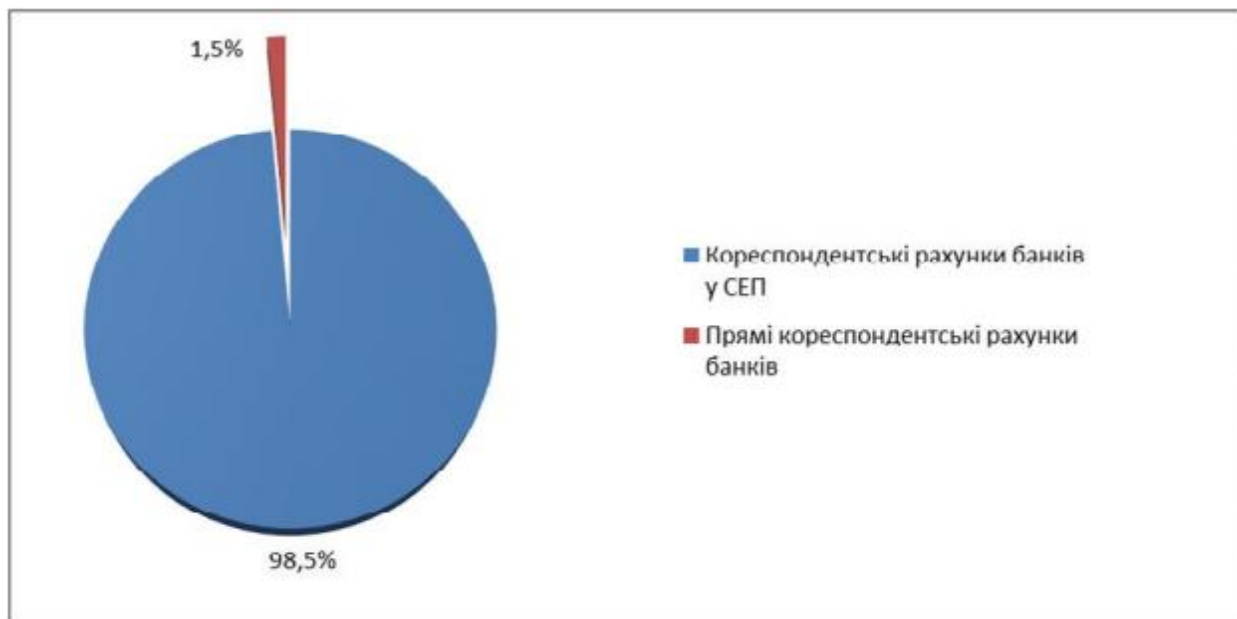

Рисунок Б.1. Обсяг міжбанківських переказів в гривні за прямими кореспондентськими рахунками банків та через СЕП за 2012 рік [20]³

3. Корецька Н. І. Платіжні системи: в схемах і таблицях : навч. посіб. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. – 302 с. URL: <http://surl.li/djvsm>. (Дата звернення: 26.10.2023).